ספרות עזר · דקדוק

ספר הרכבה

רבנו אליהו בחור הלוי אשכנזי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר הרכבה

רבנו אליהו בחור הלוי אשכנזי

מקור הטקסט: ויקיטקסט · רישיון: CC BY-SA 3.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-הרכבה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
אות אל"ף 6
אות בי"ת 9
אות גימ"ל 10
אות דל"ת 11
אות ה"א 11
אות וא"ו 16
אות זי"ן 27
אות חי"ת 27
אות טי"ת 29
אות יו"ד 29
אות כ"ף 33
אות למ"ד 35
אות מ"ם 37
אות נו"ן 40
אות סמ"ך 42
אות עי"ן 42
אות פ"א 43
אות צד"י 44
אות קו"ף 44
אות רי"ש 45
אות שי"ן 45
אות תי"ו 46
מהדורות סרוקות 52

רבנו אליהו בחור ב"ר אשר הלוי אשכנזי

הקדמה

אמר אליהו הלוי האשכנזי. יעוד יעדתי בתחלת ספר הבחור לחבר ספר בדקדוק המלים הזרים והמורכבים, ביען כי לא דברתי מהם בספר ההוא דבר. וכן יגעתי ומצאתים וקבצתים מכל המקומות אשר נפוצו שם בכל ארבע ועשרים ספרים, והנני אסדרם על סדר האלפא ביתא למען ירוץ הקורא בם. אכן לא אדרוך בסדורם דרך ספרי השרשים להביא כל אחד ואחד בשרשו, כי בעבור זרותם והרכבתם יקשה לפעמים למצא שרשם, מצורף לזה שבהרבה מהם יפול המחלוקת בין המדקדקים, זה אומר שרשו בכה וזה אומר בכה. לכן אביאם כאשר הם כתובים בפסוק ואסדרם לפי סדר האותיות שבראשם, בין שהאות ההיא שרשית או שמושית או נוספת. והמשל, **וַיֶּחֱמוּ** הַצֹּאן (בראשית ל לט) אשים באות הוא"ו, **לְיַחְמֵנָּה** בַּמַּקְלוֹת (בראשית ל מא) באות הלמ"ד, **יֶחֱמַתְנִי** אִמִּי (תהלים נא ז) באות היו"ד, וכן כלם.

והנה טרם החילי לדבר אקדים הקדמה אחת קטנה אשר היא הכרחית לדעתה להבין דרכי הזרים וההפרש שבין קצתם לקצתם. דע כי הזרים הנמצאים במקרא רבו מלמנות, ובפרט בשמות, וכן אמר רבי אברהם בן עזרא: השמות הזרים אין להם מספר. עד כאן לשונו מספר מאזנים. והאמת שכמעט אין משקל בכל משקלי השמות כלם שלא יעברו זרים בתוכו ונכרים באו שעריו, ואם באתי לבאר את כלם יהיה ביאורם פרקים פרקים, גם כי ברובם נגלה ונכר הזרות שבהם ואינם צריכים לביאור. ואני אין כוונתי בזה הספר רק לבאר המלות הזרות מאד בדקדוקם, ואשר נפל בהם המחלוקת בין ראשי המדקדקים ותרבה בהם הדעת. ואני אכתוב את דעת כלם, ולפעמים אענה אף אני חלקי כפי מעוט שכלי.

והנה ידוע תדע כי שני מיני זרים הם. יש זרים במוחלט והם אשר אבאר בזה הספר, ויש זרים הנקראים 'יוצאים מן הכלל', והם של שני מינים.

המין האחד הם המלים הזרות, ואינן זרים לפי דקדוק הלשון ודינם ראוי להיות כן, לולי הכלל שנתן כבר בחביריו. והמשל, הנה נתן כלל אחד בה"א הידיעה שכאשר יבאו עליה אותיות כל"ב תעדר הה"א, כמו בַּבַּיִת, בַּשָּׂדֶה, ראויים בְּהַבַּיִת, בְּהַשָּׂדֶה; והנה בא על נכון יֵ֣יִ **בְּהַשָּׁמַיִם** חַסְדֶּךָ (תהלים לו ו), אֲמַצְיָהוּ **לְהַגְּדוּד** (דה"ב כה י) ודומיהם מעטים, הבאים עם הה"א כאשר הדין היה, אך הם זרים במה שהם יוצאים מכלל חבריהם. וכן נתן כלל בעתידי האית"ן מהִפְעִיל שתפול מהם ה"א הבנין ונאמר אַפְקִיד, יַפְקִיד, והראוי

אֲהַפְקִיד, יְהַפְקִיד; והנה באו על נכון דַּלּוֹתִי וְלִי **יְהוֹשִׁיעַ** (תהלים קטז ו), עַמִּים **יְהוֹדֶךָּ** (תהלים מה יח), אבל יוצאים מכלל חבריהם הבאים תמיד בחסרון ה"א, כמו וְנַפְשׁוֹת אֲבִיוֹנִים **יוֹשִׁיעַ** (תהלים עב יג), **יוֹדוּךָ** אַחֶיךָ (בראשית מט ח) ודומיהם. וכן הושם כלל בגזרת נָתַן, שהעתידים ממנו יהיו בצרי בסוף – אֶתֵּן, יִתֵּן, תִּתֵּן, נִתֵּן, והוא לא כדרך שאר חסירי פ"א נ"ן שהם על הרוב בפתח, כמו אֶגַּשׁ, יִגַּשׁ, תִּגַּשׁ, נִגַּשׁ; ובא על נכון וַאֲנַחְנוּ **נִתַּן** לָךְ אִישׁ (שופטים טז ה) שהוא בפתח כדינו, ויוצא מכלל חבריו בכלל הנזכר למעלה.

והמין השני מהיוצאים מהכלל, הם המלות שאינם שומרים כללי הדקדוק ומתנגדים לו. יש מלות שהם תמיד כן, כמו הָאָרֶץ – תמיד האל"ף קמוצה, אפילו כשאינה בהפסק, והוא זר ויוצא מכלל הדקדוק, כי היתה ראויה האל"ף בסגול – הָאֶרֶץ, על משקל הָאֶבֶן. וכן כל מְחוּץ יוצא מכלל הדקדוק, והראוי מֵחוּץ בצרי, כדין כל מ"ם שמושית על אחהע"ר. וכן כל ההוּא והַהִיא ראוין הה"אין בקמץ, כמו הָהָר, הָהֶם ודומיהם.

גם יש מלות מיוחדות היוצאים מכלל הדקדוק בזה הדרך, כמו **מְגֻבּוֹרָתָם** בּוֹשִׁים (יחזקאל לב ל) – הגימ"ל רפויה וראויה להדגש; **מְרֻדָּךְ** אַחֲרֵי דָּוִד (ש"א כג כח), המ"ם בחירק וראויה בצרי; וכן רבים מבנין פִּעֵל הדגוש שנופל מהם הדגש; וכן בהרבה מקומות יבא נח במקום דגש ודגש במקום נח; ובהתחלפות האותיות, ובפרט אותיות יהו"א זו בזו, וכן התחלפות התנועות זו בזו. כל אלה וכיוצא באלה אינם בכלל זרים, רק בכלל יוצאים מהכלל, ולא אדבר מהם רק מעט מזער בקצת הפעלים הצריכים לביאור ושנפל בהם המחלוקת, כמו שכתבתי לעיל.

והמורכבים הם של מינים הרבה. והמכוון ב'הרכבה' הוא שיורה שם או פעל אחד במלה אחת מה שיורו עליו שני שמות או שני פעלים אשר הורכבו מהם כדי לקצר הדבור. יש שהוא מורכב משני שרשים, כמו כֻּלֹּה **מְקַלְלָוְנִי** (ירמיהו טו י) – מורכב מן קלל וקלה, ויש אומרים שהוא מורכב מיחיד ורבים, כמו שאבאר במקומו. ויש מורכב משני זמנים הנקראים 'פעולות', כמו **וְיִלַּדְתָּ** בֵּן (בראשית טז יא ועוד) – מורכב מעבר ומבינוני, וכן **אֶגְאָלְתִּי** (ישעיהו סג ג) מורכב מעתיד ומעבר. ויש מורכב משני גופים, כמו **צִמְּתוּתֵנִי** (תהלים פח יז), כמו שיתבאר כל אחד במקומו. וכן **וְנֵאשְׁאַר** אָנִי (יחזקאל ט ח), מורכב ממדברים-בעדם וממדבר-בעדו. ויש מורכב משני בנינים, כמו **יַרְדֹּף** אוֹיֵב נַפְשִׁי (תהלים ז ו) – מורכב מבנין הקל ומפִּעֵל הדגוש, וכן **נְגֹאֲלוּ** בָדָם (ישעיהו נט ג), מורכב מנִפְעַל ופָּעַל הדגוש. ויש מורכב משתי גזרות, כמו **וְהוֹשְׁבוֹתִים** כִּי רְחַמְתִּים (זכריה י ו) – מורכב מנחי העי"ן ומנחי הפ"א. והגזרות אשר כל אחת מהן מורכבת משתי גזרות, כמו נָטָה,

יָצָא, יָרֵה ודומיהם, כבר בארתים בכלל הגזרות הבלתי שלמות בספר הבחור במאמר שני בעיקר י"ג.

ודע כי יש מהרכבה אחת בקצת השמות והפעלים, ובפרט באותם שהם של ארבע אותיות שרשיות, כמו **רַטְפַּשׁ** בְּשָׂרוֹ (איוב לג כה) – מורכב מן רָטוּב ופַּשׁ, **פִּלְגֶּשׁ** – פְּלַג אִשָּׁה, **אַבְרֵךְ** (בראשית מא מג) – אָב ורֵךְ, **כַּרְמֶל** – כַּר מֶלֶא, **חַדְרָךְ** (זכריה ט א) – חַד ורַךְ, וכן הרבה. ורבותינו ז"ל הורגלו בהרכבה יותר גדולה מזו, וקראו להן 'נוטריקון', כגון **פַּרְשֵׁז** עָלָיו עֲנָנוֹ (איוב כו ט) – פֵּרַשׁ שַׁדַּי זִיו (סוכה ה א), **חַשְׁמַל** (יחזקאל א ד) – חַיּוֹת אֵשׁ מְמַלְּלוֹת (חגיגה יג ב), וכן **שַׁעַטְנֵז** (ויקרא יט יט) – שׁוֹעֵט וְנוֹזֵז (משנה כלאים ט ח), ודומיהם.

אכן דע כי המלות אשר הם מחמשה או ששה אותיות, אינם מלשון הקדש, אלא מלשון פרסי או מצרי, והראיה, כי לא תמצאם רק בספור מעשים אשר היו בארצות ההם. כמו אֲגַרְטָל, אֲדַרְכֹן, אֲחַשְׁתְּרָן, אֲחַשְׁדַּרְפָּן, פַּתְשֶׁגֶן. וכן צְפַרְדֵּעַ הוא שם שרץ הנמצא בארץ מצרים, וכן אפשר שַׁעַטְנֵז הוא לשון מצרי, אם אינו מורכב כמו שכתבו רבותינו ז"ל. ומכל אלה המורכבים לא אדבר דבר בזה הספר, כי אין לי עסק בנסתרות.

אכן שאר מיני ההרכבות אשר זכרתי לעיל אביא כלם ואבארם על דרך חשובי המדקדקים אשר לפני, ובקצתם אכתוב גם סברתי, ובזה האופן יהיו קצת המלות מבוארות בשנים או בשלשה אופנים. גם אזכור קצת המלות שאינם זרים ולא מורכבים רק שהם משונים בדקדוק וקשים לדייקם, כמו וַיְהִי, וַיְחִי, וַיַּרְא ודומיהם. ובהיות שעקר כוונתי בזה הספר לבאר בו כל המלות המורכבות, לכן קראתי שמו **ספר הרכבה**.

אות אל"ף

אֹבִידָה

אֹבִידָה עִיר (וְיוֹשְׁבֶיהָ) ([צ"ל: וְיֹשְׁבֵי בָהּ]) (ירמיהו מו ח)

מבנין הִפְעִיל מנחי פ"א אל"ף, ואל"ף שרשית נחה שלא כמשפט בהִפְעִיל, רק דרכה לנוח בבנין הקל, והראוי אַאֲבִידָה. וכן וְאַט אֵלָיו **אוֹכִיל** (הושע יא ד) – הראוי אַאֲכִיל. ובאו כן לפגישת שני האל"פין. ויש אומרים שהוא בינוני מבנין הקל לנקבה, וחירק העי"ן במקום צרי, על דרך **תּוֹמִיךְ** גּוֹרְלִי (תהלים טז ה), שהוא כמו תּוֹמֶכֶת בצרי, כך אוֹבִידָה כמו אוֹבֶדָה. ואומר אני כי זה לא יתכן, כי היה צריך להיות בטעם מלרע – אוֹבִידָה, על משקל **נוֹטָרָה** אֶת הַכְּרָמִים (שה"ש א ו). אבל כשהטעם מלעיל הוא לשון זכר, כמו תַּנּוּר **בּוֹעֲרָה** (הושע ז ד), כאשר בארתי בספר הבחור במאמר שלישי בעקר ח'.

אַבְרֵךְ
וַיְקָרְאוּ לְפָנָיו **אַבְרֵךְ** (בראשית מא מג)
יש אומרים שהוא צווי ליחיד מבנין הִפְעִיל, והאל"ף במקום ה"א הבנין, והרי הוא כמו הַבְרֵךְ על משקל הַשְׁלֵךְ. ויש אומרים שהוא עתיד מבנין הִפְעִיל, והאל"ף למדבר-בעדו על משקל אַשְׁלֵךְ, ופירושו: כל איש אמר 'אַבְרֵךְ ואקוד לפניו'. ויש אומרים שהיא מלה מורכבת מן אַב ורֵךְ כמו שפירש רש"י ז"ל.

אֶגְאַלְתִּי
וְכָל מַלְבּוּשַׁי **אֶגְאַלְתִּי** (ישעיהו סג ג)
מלה מורכבת מן אֶגְאַל – עתיד מבנין הקל למדבר-בעדו, ומן גָּאַלְתִּי, שהוא עבר מבנין הקל למדבר-בעדו. ויש אומרים שהאל"ף ראשונה תמורת ה"א, והוא עבר מבנין הִפְעִיל, כמו הִגְאַלְתִּי.

אָדוֹשׁ
אָדוֹשׁ יְדוֹשֶׁנּוּ (ישעיהו כח כח)
מקור מבנין הקל בתוספת אל"ף, שלא כמנהג במקור רק בשמות. אם כן זה מורכב ממקור ומשם, האל"ף כדמות השם והחולם כדמות המקור; כי השם בשורק, כמו **אָסוּף** שָׁמֶן (מ"ב ד ב).

אֹהַבְתִּי
אֹהַבְתִּי לְדוֹשׁ (הושע י יא)
בא על משקל וְתֵרֶא **אֹיַבְתִּי** (מיכה ז י), וכן אַל תִּשְׂמְחִי **אֹיַבְתִּי** (מיכה ז ח), והם בינוניים לנקבה מבנין הקל מנחי פ"א אל"ף, והרי הם כמו אוֹהֶבֶת, אוֹיֶבֶת. ויש אומרים שהיו"ד לכנוי המדבר-בעדו, ולא יתכן, כי הם בטעם מלעיל.

אוֹכִיל
וְאַט אֵלָיו **אוֹכִיל** (הושע יא ד)
אפשר היותו על משקל אוֹבִיד מן **אֹבִידָה** עִיר (ירמיהו מו ח), כמו שכתבתי לעיל, ולפי זה יהיה וְאַט שם בענין נַחַת, כמו וַיְהַלֵּךְ **אַט** (מ"א כא כז). ויש אומרים שהוא שם, כמו **אֹכֶל** שְׂדֵה הָעִיר (בראשית מא מח), על משקל וְאֶת **אוֹפֶר** וְאֶת חֻוִילָה (בראשית י כט), ולפי זה יהיה וְאַט עתיד למדבר-בעדו מבנין הִפְעִיל, כמו אַטֶּה, ולזה נוטה דעת רבינו שלמה ז"ל.

אֶמְלַל
אֶמְלַל בָּשָׁן וְכַרְמֶל (נחום א ד) וְ**אֶמְלַל** יִצְהָר (יואל א י)

שניהם עוברים מבנין פֹּעַל הדגוש, ולמ"ד-הפֹּעל כפולה בו כמו שנכפלה במלת **וְנִפְלַל** חָלָל (יחזקאל כח כג), והם פתוחים כמשפט העוברים. אבל שַׁמְּמוֹת חֻשְׁבּוֹן **אֻמְלָל** (ישעיהו טז ח) הוא קמוץ, כי הוא תואר במקום בינוני. וכן כִּי **אֻמְלַל** אָנִי (תהלים ו ג) בפתח, היה ראוי להיות בקמץ, כי הוא תואר בראיית אָנִי, ובא בפתח תמורת קמץ. ויש אומרים שהוא עבר על דרך **וְנֶאֱשְׁאַר** אָנִי (יחזקאל ט ח), ועוד אזכרהו במקומו.

אָרָה

אָרָה לִי (במדבר כב ו)

הוא על משקל **קָבָה** לִי (במדבר כב יא), והם צוויים ליחיד מבנין הקל מפעלי הכפל בתוספת ה"א, ומשפטן בשלמות: אָרְרָה, קָבְבָה, על משקל שָׁמְרָה וְזָכְרָה, ונפלה האות האחת כמנהג. ועדין היו ראויים אָרֹה, קָבֹה, בחטף-קמץ ובדגש אחריו, ולפי שהרי"ש אינה מקבלת דגש נרחבה האל"ף שלא לחטוף על הרי"ש. וכן היה ראוי קָבָה לי הבי"ת בדגש, ובא משך הקמץ תמורתו אף על פי שאיננה רפיונית, כמו שבאו **וַיָּזֵד** יַעֲקֹב (בראשית כה כט) ואַבְנֵי **גָזִית** (מ"א ה לא). ויש אומרים כי אָרָה צווי מבנין פִּעֵל הדגוש, ולולי הרי"ש היה בדגש, ותשלומה אָרְרָה על משקל **סַפְּרָה** נָא לִי (מ"ב ח ד). ויש אומרים כי אָרָה וקָבָה על משקל הָבָה שהיה ראוי להיות הָבָה, כך אלו היו ראויים להיות אָרָה, קָבָה, על משקל **גְּשָׁה** נָא (בראשית כז כא). ואָרָה שרשו נאר מן בַּמְּאֵרָה אַתֶּם **נֶאֱרִים** (מלאכי ג ט), וקָבָה שרשו נקב מן **וְנֹקֵב** שֵׁם יְיָ (ויקרא כד טז).

אֲרַיָּוְךָ

אֲרַיָּוְךָ דִּמְעָתִי (ישעיהו טז ט)

ועל הנכון היה ראוי לומר אֲרַוֵּךְ, אלא שבא בשלמות למ"ד-הפעל, והיו"ד תמורת וא"ו עי"ן-הפעל. והוא"ו שהיא תמורת ה"א למ"ד הפעל גם היא הייתה ראויה להתחלף ליו"ד והיה בשלמות אֲרַיֶּיךְ, ולפגישת שני יו"דין הפכו האחת לוא"ו. והיה לו לומר אֲרַיֶּוךְ – היו"ד שואית והוא"ו בצרי, אבל נקמצה היו"ד ובא מלעיל בסגול על דרך הפסק להעמדת הטעם, כי הוא בשני פשטין – אֲרַיָּוְךָ. והוא עתיד מבנין פִּעֵל למדבר-בעדו בשלמות למ"ד-הפעל והפוך האותיות עם כנוי הנמצאת מנחי הלמ"ד, שרשו רָוָה.

אֲרוֹמָם

עַתָּה **אֲרוֹמָם** אֶנַּשֵּׂא (ישעיהו לג י)

יש אומרים כי משפטו בשלמות אֶתְרוֹמָם מבנין הִתְפַּעֵל מנחי העי"ן על משקל **אֶתְבּוֹנָן** (תהלים קיט צה), וצרי האל"ף תשלום הדגש הראוי ברי"ש להורות על תי"ו הבנין. או אפשר שהוא הִתְפַּעֵל מהכפולים, כי נמצא ענין רוממות בשני שרשים אלו – רום ורמם.

ויש אומרים כי הוא עתיד מבנין נִפְעַל, כמו אִרוֹמָם, והצרי באל"ף להורות על נו"ן הנִפְעַל. ובא הרי"ש בחולם עם אות הכפל על דרך הבאים בחסרון הכפל, כמו אָתוֹם, יִתוֹם, תִּתוֹם, נְתוֹם.

אֶשְׁתּוֹלְלוּ

אֶשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי לֵב (תהלים עו ו)

והאל"ף תמורת ה"א באל"ף, כמו **אֶנְאַלְתִּי** (ישעיהו סג ג), והוא עבר לנסתרים מבנין הִתְפַּעֵל מפעלי הכפל בקדימת פ"א-הפעל לתי"ו הִתְפַּעֵל, כמשפט אותיות השריקה שהם ז"ס שר"ץ, ושרשו שלל.

אֶשְׁתּוֹנָן

וְכִלְיוֹתַי **אֶשְׁתּוֹנָן** (תהלים עג כא)

האל"ף תמורת ה"א, והוא עבר לנסתר מבנין הִפְעִיל. ופירושו: כל אחד ואחד מכליותי הִשְׁתּוֹנֵן. אבל לפי זה צריך לומר שהכליות הם מהשמות הבאים בלשון זכר ובלשון נקבה, והיא המדה השלשה עשר מהשמות שכתבתי בפרק המדות.

אֶתְקָנְךָ

כִּי מִשָּׁם **אֶתְקָנְךָ** (ירמיהו כב כד)

משפטו בתשלום הפ"א אֶנְתְקָנְךָ. והוא עתיד קל למדבר-בעדו מחסרי פ"א נו"ן, שרשו נתק, ודגש התי"ו מורה על חסרון נו"ן פ"א-הפעל, והנו"ן האחרונה היא נוספת. וכן כל כ"ף כנוי הנמצא הדגושה להבלעת נו"ן נוספת, כמו **וַיְחֻנָּךְ** (במדבר ו כה), אֲשֶׁר **אַרְאֶךָּ** (בראשית יב א), הראוי: וַיְחֻנֶּנְךָ, אַרְאֶנְךָ. אבל לא יבא זה רק בהפסק. ואם תאמר למה כ"ף של אֶתְקָנְךָ דגושה, והלא נו"ן הנוספת נכתבת, אשיבך כי הוא דגש קל, לפי שהוא אחר שוא, ואינו מורה על חסרון, רק בא לתפארת בעבור ההפסק. וכבר בארתי כל זה בפרק שירה בשיר חמישי.

אות הבי"ת

בְּהִלּוֹ

בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עָלַי רֹאשִׁי (איוב כט ג)

מקור קל מהכפולים עם כנוי הנסתר. ונקודו בחסרון הכפל על דרך הבאים בתשלום הכפל: בְּהִלְלוֹ, על משקל **וּכְפִתְחוֹ** עָמְדוּ (נחמיה ח ה). ויש אומרים כי הוא מקור מבנין הִפְעִיל, והיה ראוי בְּהָהִלּוֹ, ולפגישת שתי הה"אין הפילו ה"א השורש והוטלה תנועתה

שהוא חירק על ה"א הבנין. ובלי כנוי היה בְּהָהֵל, על משקל בְּהָסֵב; שרשו הלל מן אוֹר כִּי יָהֵל (איוב לא כו).

בְּהַרְרָם

בְּהַרְרָם שֵׂעִיר (בראשית יד ו)

מקור מפֹּעֵל הדגוש על משקל **בְּדַבְּרָם** אֵלָיו (בראשית נ יז), כך דעת רבי אברהם בן עזרא זכרונו לברכה. ואומר אני כי לפי זה היתה הה"א ראויה להנקד בקמץ לתשלום הדגש, שאין הרי"ש מקבלת אותו. ויותר נכון להיותו שָׁם, ורוצה לומר: בהר שלהם. והנפרד ממנו הֶרֶר בשש נקודות, ותאמר מן הֶרֶר – בְּהַרְרָם שֵׂעִיר, כמו מן אֶרֶץ – בְּאַרְצָם. וביש ספרים הרי"ש הראשונה בחטף-פתח ונכון הוא, כי כן דין שתי אותיות דומות כמו שבארתי בפרק שירה בשיר שנים עשר.

בְּהַשַּׁמָּה

בְּהַשַּׁמָּה מֵהֶם (ויקרא כו מג)

הוסבו בו התנועות, כי היו ראוי להיות בְּהָשַּׁמָּה – הבי"ת שואית והה"א בחטף-קמץ, כמו כֹּל יְמֵי **הָשַּׁמָּה** (ויקרא כו לה). והוא מקור מבנין הָפְעַל מפעלי הכפל, וההה"א נוספת, ובלתי תוספת היה בְּהָשֵּׁם. ויש אומרים כי הה"א לכנוי הנסתרת, ודינה היה במפיק, וכן נמצאו אחרים רפויים וראויים במפיק.

בְּמֹצַאֲכֶם

בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ (בראשית לב כ)

הראוי בְּמָצְאֲכֶם, על משקל **כְּשָׁמְעֲכֶם** (יהושע ו ה), והוא מקור מן הקל בכנוי הנמצאים מבעלי האל"ף, ובא החולם תמורת החטף-קמץ כדרכו בהרבה מקומות, והצרי בפתח להרחיב על האל"ף מפני שהיא גרונית.

אות הגימ"ל

גְּאֲלֵי

גְּאֲלֵי הַכְּהֻנָּה (נחמיה יג כט)

בא בסמיכות הקבוץ על משקל **תָּאֲמֵי** צְבִיָּה (שה"ש ז ד), וכן **אָהֲלֵי** אֱדוֹם (תהלים פג ז). והמוכרת מהם: גְּאֲלִים, תְּאֲמִים, על משקל אוֹשִׁיבְךָ **בָּאֲהָלִים** (הושע יב י). ונפרדיהם: גֹּאַל, תֹּאַם – בפתח, והוא תואר.

גְּנַבְתִּי

גְּנַבְתִּי יוֹם **וּגְנֻנַבְתִּי** לָיְלָה (בראשית לא לט)

היו"ד בהם נוספת, או ליחס, כמו **מְלֵאָתִי** מִשְׁפָּט (ישעיהו א כא), כאלו אמר גְּנֵבַת יוֹם וּגְנֵבַת לָיְלָה. והוא פעול קל לנקבה בסמיכות על משקל **בְּעֵלַת** בָּעַל (בראשית כ ג). ואלו היתה היו"ד לכנוי, היה לומר גְּנֵבָתִי בקמץ הבית.

אות הדל"ת

דָּחוּ

דָּחוּ וְלֹא יָכְלוּ קוּם (תהלים לו יג)

לקצת ספרים שהוא מלעיל, יהיה עבר לנסתרים מבנין הקל מנחי העי"ן לגזרת פָּעוֹל, על משקל מַה **טֹּבוּ** אׇהָלֶיךָ (במדבר כד ה); ולקצתם שהוא מלרע, יהיה עבר מבנין פָּעֵל הדגוש מנחי הלמ"ד מן **דַּחֹה דְחִיתַנִי** (תהלים קיח יג), ולולי החי"ת היה דֵּחוּ בדגש.

אות הה"א

הָגָה

כַּאֲשֶׁר **הָגָה** מִן הַמְּסִלָּה (ש"ב כ יג)

יש אומרים עבר לנסתר מבנין פִּעֵל המרובע, ושרשה הָגָה מן **הָגוֹ** סִיגִים מִכָּסֶף (משלי כה ד). אבל לפי הכלל שנתתי בספר הבחור (מאמר ב עיקר ח) הבנין הזה בטול מעיקרו. ויש אומרים שהוא עבר מבנין הָפְעַל מנחי הקצוות, שרשו יגה, ופירושו: כאשר הוסר.

הֻדַּשְׁנָה

הֻדַּשְׁנָה מֵחֵלֶב (ישעיהו לד ו)

עבר מהָפְעַל לנסתרת מורכב עם הִתְפַּעֵל, על משקל אַחֲרֵי אֲשֶׁר **הֻטַּמָּאָה** (דברים כד ד), ושם אבארם.

הֻהֵימִיר

הֻהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים וכו' וְעַמִּי **הֻמִּיר** כְּבוֹדוֹ (ירמיהו ב יא)

הֻהֵימִיר – מלה מורכבת משני שרשים. מן ימר, לפיכך נכתבה היו"ד ה"א הבנין, מלשון **תִּתְיַמָּרוּ** (ישעיהו סא ו), ויהיה הֵימִיר על משקל הֵיטִיב; ומשורש מור, מלשון תמורה, ויהיה הֻמִּיר על משקל הֻקִּים. והרי כן דקדוקו: הה"א לשאילת התימה, עבר לנסתר מבנין הִפְעִיל, מורכב מנחי פ"א יו"ד ומנחי העי"ן.

הֻזַּכּוּ

רַחֲצוּ **הֻזַּכּוּ** (ישעיהו א טז)

הראוי הִזְדַּכּוּ, כי כן משפט הִתְפַּעֵל כשפ"א-הפעל זי"ן, ודגש הכ"ף מורה על הדל"ת. ואף על פי שצריך הדגש בכ"ף לסימן הבנין, מכל מקום מאחר שנבלע הדל"ת בא הדגש במקום שני דברים – לחסרון הדל"ת ולסימן הבנין. ואמרו שהדגש אשר בזי"ן אינו מורה על חסרון, רק שלא יתכן קריאת הכ"ף הדגושה אם לא תדגש גם הזי"ן, כן דעת קצת המדקדקים. ולא יתכן בעיני כלל שיבאו בו כל הזריות הללו, רוצה לומר שדגש אחד יורה על שני דברים, ושהדגש שבזי"ן לא יורה על חסרון. והטוב שנאמר כי הוא מהכפולים, שרשו זכך, והוא צווי מבנין נִפְעַל, ודגש הזי"ן להורות על נו"ן הנִפְעַל, ודגש הכ"ף לחסרון הכפל. ואני כתבתי במאמר שני עקר ד (בספר הבחור) דעתי בבנין הִתְפַּעֵל כשפ"א-הפעל זי"ן, ומשם תראנו.

הִזִילוּהָ

כָּל מְכַבְּדֶיהָ **הִזִילוּהָ** (איכה א ח)

בא הזי"ן בדגש שלא כמשפט. ועל משקלו הדומה לו: **הִסִיתוּךָ** (ירמיהו לח כב), ושם אבארהו.

הֶחְבְּאַתָּה

הֶחְבְּאַתָּה אֶת הַמַּלְאָכִים (יהושע ו יז)

עבר הִפְעִיל לנסתרת. יש אומרים שהוא בשני סימני הנקבה להפלגת החביאה. וכן **נִפְלְאַתָּה** אַהֲבָתְךָ (ש"ב א כו), רוצה לומר הפלא ופלא. וכן השמות לפעמים בשני סמני הנקבה, כמו **עֶזְרָתָה** (תהלים מד כז), **יְשׁוּעָתָה** (תהלים ג ג), ודומיהם. ויש אומרים כי הֶחְבְּאַתָּה ונִפְלְאַתָּה הם מורכבים משני שרשים – מבעלי האל"ף ומנחי הלמ"ד. ולמ"דיהם בשניהם בפתח.

הֶחֱדַלְתִּי

הֶחֱדַלְתִּי אֶת דִּשְׁנִי (שופטים ט ט) וחבריו שבענין (פסוק יא ופסוק יג)

בכולם החי"ת בחטף-קמץ תמורת חטף-סגול לתפארת, והוא מבנין הִפְעִיל, והיה ראוי להיות הֶחֱדַלְתִּי על משקל **הֶאֱכַלְתִּי** (שמות טז לב). ויש אומרים כי הוא עבר מבנין הָפְעַל, וסגול הה"א תמורת קמץ-רחב, והיה ראוי להיות הָחְדַלְתִּי, כמו כִּי **הָחֱלֵיתִי** (מ"א כב לד), ואֶת במקום מִן. ולולי החי"ת גרונית היה הָחְדַלְתִּי, על משקל **הָשְׁבָּרְתִּי** (ירמיהו ח כא).

הֶחֵל

לְבִלְתִּי **הֶחֵל** (יחזקאל כ ט)

מקור מבנין נִפְעַל מפעלי הכפל, ולולי החי"ת היה הִחֵל בדגש, על משקל **הִמַּס** יִמַּס (ש"ב יז י). ויש אומרים שהוא מקור מבנין הִפְעִיל, וה"א הבנין נקודה בקמץ-קטן מקום קמץ-גדול, והראוי הָחֵל, על משקל **הָתֵם** (יחזקאל כד י).

הֶחֱשׁוּ

גַּם אֲנִי יָדַעְתִּי **הֶחֱשׁוּ** (מ"ב ב ג)

עבר לנסתרים מבנין הִפְעִיל על משקל **הֶחֱלוּ** שָׂרִים (הושע ז ה). ופירש הפסוק: כשאמר להם כן אז החשו, פירוש שתקו. ויש אומרים כי הוא צווי לרבים מבנין הִפְעִיל, בא בפתח-קטן וחטף-סגול תמורת פתח-גדול וחטף-פתח, כי היה ראוי הַחֲשׁוּ על משקל הַעֲלוּ. ושרשו חשׁה מנחי הלמ"ד.

הֶטַמְאָה

אַחֲרֵי אֲשֶׁר **הֶטַמְאָה** (דברים כד ד)

מלה מורכבת מבנין הָפְעַל והִתְפַּעֵל. כי אם היתה מבנין הָפְעַל לבד היתה הֶטְמְאָה, ומבנין הִתְפַּעֵל לבד היתה הִתְטַמְּאָה או הִטַּמְּאָה בדגש הטי"ת להבלעת תי"ו הבנין, ודגש העי"ן כדין כל הִתְפַּעֵל לסימנו. עכשיו שהוא הֶטַמְאָה מורכב משניהם. ואם לא היה בהפסק היה הֶטַמְּאָה בשוא המ"ם. וכן הרכבה מלת **הֶדַשְׁנָה** (ישעיהו לד ו), כאשר כתבתי במקומו.

הַיְחָבְרֵךְ

הַיְחָבְרֵךְ כְּסֵא הַוּוֹת (תהלים צד כ)

עתיד מבנין פֻּעַל הדגוש. ונפל הדגש להקל, והרי הוא כמו הַיְחֻבַּר עִמְּךָ. כי לא יבאו הכנויים בפעולים או בפעלים עומדים כי אם בזה הדרך. ולפי דעת המדקדקים האומרים שנמצא מבנין מרובע, יהיה זה ממנו, והרי הוא כמו הַיְחוֹבָרֵךְ בחולם. וכבר כתבתי בטול דעתם בספר הבחור במאמר שני בעקר ח.

הֵיְדוֹת

עַל **הֵיְדוֹת** הוּא וְאֶחָיו (נחמיה יב ח)

הוא שם. ויש אומרים שהוא מקור מבנין הִפְעִיל מנחי הקצוות, שרשו ידה, והיה ראוי להיות הוֹדוֹת, כמו טוֹב **לְהֹדוֹת** לַיְיָ (תהלים צב ב), ובא הדגש ביו"ד תמורת הנח, כמו דגש אֵל **נוּלְּדוּ** לְהָרָפָא (דה"א כ ח), אף על פי שנכתבה היו"ד, כי כן נכתבה וא"ו בנוּלְדוּ שהיא פ"א-הפעל, ואף על פי כן נדגשה הלמ"ד לחסרון פ"א-הפעל. ויותר נכון לומר כי דגש יו"ד הֵיְדוֹת הוא לפאר קריאתה, כי אינה דומה לוא"ו נוּלְדוּ, כי הוא"ו אף על פי

שנכתבה אינה נקראת והרי היא כאינה, אבל יו"ד הֱיְדוֹת היא נקראת, אמנם לא היתה קריאתה נכרת על הביאור אם לא נדגשה.

הַיֵּיטֵב

הַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי יְיָ (ויקרא י יט)

יש אומרים שהה"א לתימה, ויש אומרים שהיא לידיעה, ובשני הפנים היא זרה. כי אם היא לתימה, היתה ראויה להיות בחטף-פתח ורפי אחריה, כמו הֲיִשְׁמוֹר; ואם היא לידיעה היא זרה, כי לא תבא ה"א הידיעה על העתידים לעולם.

הַכַּבֵּס

הֲכַבֵּס אֶת הַנֶּגַע (ויקרא יג נה)

מלה מורכבת מבנין הָפְעַל והִתְפַּעֵל, והוא מקור. ואם היתה כולה מהָפְעַל היתה הֲכְבֵּס או הָכְבֵּס על משקל וְהָמְלַחַ לֹא הֻמְלַחַתְּ (יחזקאל טז ד), כי החטף-קמץ והקבוץ אחדים הם. ואם היתה כלה מהִתְפַּעֵל היתה הִכַּבֵּס או הִתְכַּבֵּס וכולי כמו שכתבתי במלת הֻטַּמָּאָה (דברים כד ד).

הִמְסִיו

הִמְסִיו אֶת לֵב הָעָם (יהושע יד ח)

עבר מבנין הִפְעִיל. והיה ראוי הִמְסוּ על משקל הַזְנֵה **הִזְנוּ** (הושע ד יח), ובא עם היו"ד על דרך הארמי – **אִשְׁתְּיוּ** חַמְרָא (דניאל ה ד), **וּרְמָיוּ** לְגוֹא אַתּוּן נוּרָא (דניאל ג כא). ויש אומרים כי הִמְסִיו עבר לנסתר על משקל הִפְקִיד, והוא"ו במקום ה"א למ"ד-הפֹּעל, כי שרשו מסה, והיו"ד היא למשך כדין כל הִפְעִיל.

הַנֶּחָמִים

הַנֶּחָמִים בָּאֵלִים (ישעיהו נז ה)

יש אומרים כי הוא בינוני נִפְעַל מחסרי פ"א יו"ד, שרשו יחם, על משקל אַתֶּם **נֶאֱרִים** (מלאכי ג ט), כי חסרי פ"א יו"ד וחסרי פ"א נו"ן הם שוים. ומשך הצרי לתשלום יו"ד השורש החסרה. ואם היה מנחי פ"א יו"ד היה הַנּוֹחָמִים, על משקל **הַנּוֹעָדִים** (במדבר יד לה). ואני כתבתי בטול הדעת הזה בספר הבחור במאמר שני עקר ו עיין שם. ונראה לי שיותר טוב לומר ששרשו חמם, והיה ראוי נְחַמִּים על משקל נְסַבִּים, ובא הנח שהוא הקמץ תמורת הדגש.

הֹרוּ וְהֹגוּ

הֹרוּ וְהֹגוּ (ישעיהו נט יג)

יש אומרים ששניהם מקורים מבנין הקל מנחי הלמ"ד, שרשם הרה, הגה, והחולם שבה"א הֹרוֹ וְהֹגוֹ הוא במקום קמץ, והראוי הָרֹה, כמו **הָרֹה** עָמָל (איוב טו לה), וכן והֹגוֹ כמו וְהָגוֹ. ויש אומרים כי הֹרוֹ מקור מבנין הִפְעִיל מנחי הקצוות, שרשו ירה. אבל וְהֹגוֹ הוא על כל פנים מהקל משורש הגה, ובא בחולם לזווגו למלת הֹרוֹ, כמו שמצאנו מלות אחרות הבאים שלא כדין לזווגם, כמו **צְאֶינָה** וּרְאֶינָה (שה"ש ג יא), שהיה ראוי צֵאנָה על משקל **לֵכְנָה** (רות א ח), אלא בא לזווגו למלת וּרְאֶינָה.

הֵרֹמוּ

הֵרֹמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה (במדבר יז י)

צווי מבנין נִפְעַל או הִתְפַּעֵל, שרשו רום או רמם, כמו שכתבתי במלת **אֲרוֹמָם** (ישעיהו לג י), כי דין אחד לשניהם.

הַשְׁכוּנִי

הַשְׁכוּנִי בָּאֱהָלִים (שופטים ח יא)

אין בכל המקרא מלה זרה כזאת, כי היא זרה בשלשה ענינים. האחד, שנכתבה ה"א הידיעה עם מלה סמוכה; השנית, כי היא סמוכה ואחריה בי"ת, והראוי שְׁכוּנֵי אֹהָלִים; והשלישי, כי מלת שָׁכֵן הוא פעל עומד, ואין דרכו לבא בו פָּעוּל, כמו שכתבתי בספר הבחור במאמר ראשון בעקר שני.

הָשַׁמָּה

כָּל יְמֵי **הָשַׁמָּה** תִּשְׁבֹּת (ויקרא כו לה)

מקור מבנין הָפְעַל עם כנוי הנסתרת, אף על פי שאין הה"א במפיק, ורבים כן ונמנין על פי המסרה. או אפשר שהה"א נוספת, ובלי ה"א היה הָשֵׁם או הֵשֵׁם בדגשות השי"ן לחסרון הכפל, כי שרשו שמם. ואף על פי שאין דגש מורה למטה ממנו, אלא לפי שאין מקור אחר לדגש שמוהו בפ"א-הפעל, ועכשיו שנתוספה בה הה"א יש מקום לדגש להכנס במ"ם, ומכל מקום הדגש שבשי"ן לא סר. והיה יכול לומר הוּשַׁמָּה השי"ן רפויה.

הָתְפָּקְדוּ

הָתְפָּקְדוּ וְכָלְכְּלוּ (מ"א כ כז); לֹא **הָתְפָּקְדוּ** בְּתוֹכָם (במדבר א מז)

עוברים לנסתרים מבנין הָפְעַל מורכב עם בנין הִתְפַּעֵל. כי אם היה מבנין הָפְעַל לבד היה הָפְקְדוּ, ומבנין הִתְפַּעֵל לבד הִתְפַּקְדוּ והה"א בחירק, עכשיו הורכב משניהם.

אות הוא"ו

וְאַבֶּדְךָ

מֵהַר אֱלֹהִים **וְאַבֶּדְךָ** (יחזקאל כח טז)

עתיד מבנין פִּעֵל, ותחסר אל"ף אית"ן, והאל"ף הכתובה היא פ"א-הפֹּעל. והראוי בתשלומו וָאֲאַבֵּדְךָ על משקל **וַאֲאַלֶּפְךָ** חָכְמָה (איוב לג לג), והוא מבנין פִּעֵל הדגוש. ויש אומרים כי לא נכון לדקדקו כן, כי לעולם פִּעֵל הדגוש בחסרי הפ"א ונחי פ"א ונחי העי"ן שלם הוא. גם לא יוכל דגש אחד להשלים חסרון אות והוראת הבנין, כי אין דגש אחד מורה שני דברים, כאשר כתבתי בספר הבחור במאמר שני בעקר ה'. אבל יותר טוב שנאמר כי וַאֲבֶּדְךָ עתיד מבנין הִפְעִיל, כמו וְאַאֲבִידְךָ, ונבלעה האל"ף פ"א-הפֹּעל בכח הדגש. וכן **מַכֶּלֶת** לְבֵיתוֹ (מ"א ה כה) – כמו מַאֲכוֹלֶת.

וְאֶמְאָסְאֲךָ

וְאָמְאָסְאֲךָ מִכַּהֵן (הושע ד ו)

אל"ף אחרונה נוספת כאל"ף ראשונה וְנֶאשְׁאַר אֲנִי (יחזקאל ט ח). ואני אומר כי הוא מורכב מן מאס ומסס. כי מן מאס היה אומר וְאֶמְאָסְךָ, ומן מסס בשלמות וְאֶמְסָסְךָ, ובא האל"ף תמורת הסמ"ך השניה, כמו שתבא **בִּימָּאֲסוּ** כְּמוֹ מַיִם (תהלים נח ח) במקום הסמ"ך הראשונה.

וְאֶסְעֲרֵם

וְאֶסְעָרֵם עַל כָּל הַגּוֹיִם (זכריה ז יד)

מורכב מן אֶסְעָרֵם מן הקל ומן אֲסָעֲרֵם פִּעֵל הדגוש. ויש אומרים שהוא מורכב מן אִסְּעֵר מבנין נִפְעַל, ובא הצרי תמורת הדגש כמו שכתבתי במלת **אַרוֹמָם** (ישעיהו לג י), ומן אֶסְעָרֵם מהקל, ותהיה ההרכבה משני בנינים עומדים. והמ"ם כנוי הנסתרים תתפרש כמו בָּם או עִמָּם, כמשפט הכנוים בפעלים עומדים. והיותר נכון שהוא מהקל, כמו וְאֶסְעָרֵם, ולהרחיב על העי"ן ננקדה הפ"א בקמץ והעי"ן בחטף-פתח, וגם האל"ף ננקדה בצרי להמשיך המלה ולהאריכה יותר.

וְאֶקְרָאֶה

וַאֲקָרְאֶה לְךָ (ש"א כח טו)

סגול האל"ף השנית תמורת קמץ, ודינו וָאֶקְרְאֶה, על משקל **אֶשְׁמְרֶה** (תהלים לט ב), וההי"א נוספת, והוא עתיד מבנין הקל.

וְאַשְׁמְאִילָה

וְאִם הַיָּמִין **וְאַשְׁמְאִילָה** (בראשית יג ט)

יש אומרים ששרשו שׂמל, ואם כן היא מלה זרה מאד בהיות אות נעה נוספת בין שתי אותיות השרשיות. וכן וְכִי **תַשְׂמְאִילוּ** (ישעיהו ל כא), וכן **לְדַרְיָוֹשׁ** הַדָּבָר (עזרא י טז) – היו"ד נוספת ונעה, כאשר אבארם במקומו. ובכל מקום שהאל"ף נחה בה במקום וא"ו, כמה שנאמר מן שורש תמל – תְּמוֹל, כך היה ראוי לומר מן שׂמל – שְׂמוֹל, אלא שנהפכה הוא"ו לאל"ף. ויש אומרים כי הוא של ארבע אותיות שרשיות ושרשו שׂמאל, והוא יותר נכון.

וּבְתִקוֹמְמֶיךָ

וּבְתִקוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט (תהלים קלט כא)

תואר בתוספת תי"ו, והנפרד ממנו תְּקוֹמֵם, על משקל תְּחוֹלֵל מן שָׂרָה **תְּחוֹלְלֶם** (ישעיהו נא ב). ויש אומרים שהוא כמו וּבְמִתְקוֹמְמֶיךָ, ובנפול המ"ם נשארה תנועתה על אות השרות, וכן נפלה המ"ם מן אֶת **לִצְצִים** (הושע ז ה) ומן לְמַעַן **שׁוֹרְרַי** (תהלים ה ט) על דעת קצת, ולא על דעתי. אלא אני אומר שזאת המ"ם נפלה כדי שלא יהיו ארבע אותיות נוספות בראש המלה, והוא בינוני לרבים מבנין הִתְפַּעֵל מנחי העי"ן.

וְדִיגוּם

לְדַיָּגִים רַבִּים... **וְדִיגוּם** (ירמיהו טז טז)

עבר לנסתרים מִפְּעֵל הדגוש, ודינו וְדִיְּגוּם בדגש היו"ד, על משקל **קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ** (אסתר ט כז). ויש אומרים שהוא עבר מבנין הִפְעִיל הראוי בתשלומו וַהֲדִיגוּם, על משקל וַהֲקִימוּם, ונפלה ה"א הבנין כמו שנפלה מן **בִּינֹתִי** בַּסְּפָרִים (דניאל ט ב). ואני כבר נתתי טעם בכל אלה שנפלה מהם ה"א הבנין, עיין בספר הבחור במאמר שני בעקר ח' בסימן ב'.

וְהֶאֱזִנִיחוּ

וְהֶאֱזִנִיחוּ נְהָרוֹת (ישעיהו יט ו)

אל"ף נוספת, ומשפטו והֶזְנִיחוּ, עבר לנסתרים מהִפְעִיל. ויש אומרים שנהגו במדה זאת מנהג לשון הקדש בה"א הבנין, ומנהג לשון ארמי הבא באל"ף במקום ה"א הבנין, כמו **אִשְׁתִּיו** חַמְרָא (דניאל ה ד), **אֶתְכְּרִית** רוּחִי (דניאל ז טו) ודומיהם. וי"א שהה"א נוספת, והאל"ף תמורת ה"א הבנין, כמו שכתבתי במלת **אֲנָאלָתִי** (ישעיהו סג ג). ויש אומרים שהה"א לשאלת התימה, כמו **הֲהָשֵׁב** אָשִׁיב (בראשית כד ה), ולפנישת שני הה"אין החליפו ה"א הבנין לאל"ף, וסגול האל"ף תמורת חירק. ואומר אני כי זה לא יתכן, כי לא תבוא וא"ו השימוש על ה"א התימה, כאשר בארתי בפרק השמושים.

וְהַזּוּרָה

וְהַזּוּרָה תִּבָּקַע אֶפְעֶה (ישעיהו נט ה)

הסגול תמורת קמץ, כי הוא פעול מנחי העי"ן, שרשו זור, והה"א לנקבה וסגול לפניה, כמו **וְלָנָה** בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ (זכריה ה ד), והראוי וְהַזּוּרָה, על משקל הָיְתָה **שׁוֹמָה** (ש"ב יג לב).

וְהֵטִבֹתִי

וְהֵטִבֹתִי מֵרֹאשֹׁתֵיכֶם (יחזקאל לו יא)

יש אומרים שהוא מורכב משני שרשים – מן יטב ומן טוב. אם היה מן יטב היה וְהֵטַבְתִּי, כמו **הֵיטַבְתָּ** לִרְאוֹת (ירמיהו א יב), ומן טוב היה וַהֲטִיבוֹתִי, והוא עבר מבנין הִפְעִיל. ויש אומרים כי היא מנחי העי"ן לבד, והורכבה משני משקלים, מן הֵטַבְתִּי ומן הֲטִיבוֹתִי, כי אלו שני משקלים נמצאים בהִפְעִיל מנחי העי"ן, כאשר בארתי במאמר שני עקר ח.

וְהֻמְכוּ

וְהֻמְכוּ כַּכֹּל יִקָּפְצוּן (איוב כד כד)

כמו וְהֻמַּכּוּ – עבר לנסתרים מבנין הָפְעַל מפעלי הכפל, מן **וַיִּמֹּכוּ** בַּעֲוֹנָם (תהלים קו מג), על משקל הֻסַּבּוּ. וקודם הדגש כמו שקדם **בוַיִּתְּמוּ** יְמֵי בְכִי (דברים לד ח), **יִדְּמוּ** כָּאֶבֶן (שמות טו טז) ודומיהם. ויש אומרים כי הדגש במקומו הראוי לו ושרשו נמך, בדברי רבותינו ז"ל: מָקוֹם נָמוּךְ (ברכות י ב) על משקל קָרוֹב רָחוֹק. אף כי יוכל להיות הנו"ן בנָמוּךְ מבנין נִפְעַל מפעלי הכפל, כמו שנאמר נָגוֹז מן **נָגוּזוּ** וְעָבָר (נחום א יב), **וְנָגְלוּ** כַּסֵּפֶר הַשָּׁמַיִם (ישעיהו לד ד), כמו שכתבתי בספר הבחור במאמר שני עקר יא

וְהֻנִּיחָה

וְהֻנִּיחָה שָׁם עַל מְכֻנָתָהּ (זכריה ה יא)

מלה מורכבת מן הוּנָחָה – עבר מבנין הָפְעַל, ומן הִנִּיחָה – עבר מבנין הִפְעִיל. הרי שהיא מורכבת מן האב ותולדתו, והוא מנחי קצוות ([אולי צ"ל: מנחי היו"ד])) שרשו ינח.

וַהֲפִתִּיתָ

וַהֲפִתִּיתָ בְּשִׁפְתֵי־יִךְ (משלי כד כח)

היו"ד תמורת וא"ו, והראוי הֲפִתּוֹתָ על משקל **הֲסִבֹּתָ** (מ"א יח לז), והוא הִפְעִיל מפעלי הכפל – שרשו פתת. ויש אומרים שהה"א לתימה במקום אִם, כאלו אמר וְאִם פִּתִּיתָ, מהדגוש משורש פתה מנחי למ"ד. וכבר כתבתי בטול דעת זה בסוף מלת **וְהֶאֱזַנְתִּיחוּ** (ישעיהו יט ו).

וְהוֹשְׁבוֹתִים

וְהוֹשְׁבוֹתִים כִּי רִחַמְתִּים (זכריה י ו)

מלה מורכבת מן הוֹשַׁבְתִּים מנחי הפ"א משורש ישב, ומן הֲשִׁיבוֹתִים משורש שוב מנחי העי"ן. ושני הענינים נכונים בו.

וְהִשְׁלַכְתִּנָה

וְהִשְׁלַכְתִּנָה הַהַרְמוֹנָה (עמוס ד ג)

יתכן היות הה"א שבסוף נוספת, כמו הִשְׁלַכְתֶּן, עבר לנמצאת מבנין הִפְעִיל. ולא יתכן בעיני, כי לא תבא ה"א נוספת בעוברים. ויותר נכון לומר כי הורכבה מהִשְׁלַכְתֶּן עבר לנמצאות ומן תַּשְׁלֵכְנָה עתיד לנמצאות מבנין הִפְעִיל.

וְהָשַׁמּוּ

פְּנוּ אֵלַי **וְהָשַׁמּוּ** (איוב כא ה)

יש ספרים שהשי"ן דגושה, ואם כן קמצות הה"א קמץ-חטף, והוא עבר לנסתרים מבנין הָפְעַל מפעלי הכפל, ודגשות השי"ן יורה עליו. ודגשות המ"ם לתפארת ההפסק, כי אין צווי בבנין שלא נזכר פועלו. ובספרים מדויקים השי"ן לא נדגשה, ואם כן קמץ הה"א קמץ-רחב, ויהיה צווי הִפְעִיל, והשי"ן פתוחה מקום צרי, כמו **הָשַׁב** אֶל תַּעְרָה (יחזקאל כא לה), שהוא כמו הָשֵׁב בצרי.

וְהִתְגֹּעֲשׁוּ

וְהִתְגֹּעֲשׁוּ וְהִתְהֹלָלוּ (ירמיהו כה טז)

הוא"ו ההפוך, והוא פעל עבר לנסתרים מבנין הִתְפַּעֵל מורכב עם בנין פֻּעַל מהשלמים. וכן על דרך זה **יִתְגֹּעֲשׁוּ** (ירמיהו מו ח), כאשר יתבאר. ואומר אני כי באה כן לזווגה למלת הִתְהֹלָלוּ.

וְהִתְשׁוֹטַטְנָה

וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בַּגְּדֵרוֹת (ירמיהו מט ג)

צווי לרבות מבנין הִתְפַּעֵל מנחי העי"ן. ומן הדין יהיה מוקדמת השי"ן לתי"ו הִתְפַּעֵל, לולי כובד קריאת וְהִשְׁתּוֹטַטְנָה, תי"ו דגושה ושתי טי"תין יחד המתדמות לתי"ו דגושה במבטא, לכן הקדימו תי"ו הבנין לפ"א-הפעל, אף כי היא מאותיות ז"ס שר"ץ אשר מנהגם להקדימה לתי"ו הבנין. וכבר הארכתי בביאור זאת המלה בביאורי לספר מהלך (שער הפעלים) אשר חברתי זה חמשים שנה.

וַיַּאַת

הַעִירוֹתִי מִצָּפוֹן **וַיַּאַת** (ישעיהו מא כה)

עתיד לנסתר מבנין הקל מנחי הקצוות, שרשו אתה. ובא בחסרון ה"א, הראוי יֶאֱתֶה, כמו כְּסוּפָה **יֶאֱתֶה** (משלי א כז), או יֵאתֶה בנוח האל"ף, כמו עָדֶיךָ **תֵּאתֶה** (מיכה ד ח).

ואפשר שנאמר כן ביתר האותיות – אַאת תַּאת נַאת, או לא נאמר רק זאת, וגם לא זולתי הוא"ו, כמו שאבאר במלת **וַיֵּרָא** (מ"ב יא ד) עיין שם.

וַיַּבְּשֵׁהוּ

גּוֹעֵר בַּיָּם **וַיַּבְּשֵׁהוּ** (נחום א ד)

חסרה יו"ד האית"ן, ויו"ד הכתובה היא פ"א-הפֹּעל, וי"א שהיו"ד הכתובה היא יו"ד האית"ן, ויו"ד פ"א-הפֹּעל חסרה, והוא יותר נכון, כי מנהג לחסר אות מהשרשיות ולא מהשמושיות, ובהעדרה הוטלה תנועתה על יו"ד האית"ן, והראוי וַיְיַבְּשֵׁהוּ, ולפגישת שני היו"דין חסרו האחת, והוא מבנין פִּעֵל הדגוש. ויש אומרים כי לא יתכן היותו מבנין פִּעֵל הדגוש, לסבה שכתבתי במלת **וְאַבֶּדְךָ** (יחזקאל כח טז), ויותר נכון לגזור שהוא מבנין הִפְעִיל והשוא תמורת חירק, כשוא **וַיַּדְרִכוּ** אֶת לְשׁוֹנָם (ירמיהו ט ב), **וַיַּדְבָּקוּ** פְּלֶשְׁתִּים (ש"א לא ב), הראוים וַיַּדְרִיכוּ, וַיַּדְבִּיקוּ, כך היה ראוי וַיַּבִּישֵׁהוּ. ובתשלומו היה וַיְיַבְּישֵׁהוּ, ודגשות הבי"ת להבלעת יו"ד השרש, כמו כִּי **אֶצָּק** מַיִם (ישעיהו מד ג), בְּטֶרֶם **אֶצָּרְךָ** (ירמיהו א ה) – בכלם הדגש במקום יו"ד השרש.

וַיַּגֶּה

וַיַּגֶּה בְּנֵי אִישׁ (איכה ג לג)

דקדוק המלה הזאת כדקדוק **וַיַּבְּשֵׁהוּ** הקודם. כי יש אומרים שראוי וַיְיַגֶּה, והיא מנחי הקצוות, שרשו יגה. וראיתי בספרים הרבה שנכתבה באל"ף בסוף – וַיַּגֶּא. וכן כתב רבי אברהם בן עזרא: וַיַּגֶּא – האל"ף תחת ה"א.

וַיַּדּוּ

וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי (איכה ג נג)

דקדוקו כשתי המלות הקודמות. וכן **יַּדּוּ** גּוֹרָל (יואל ד ג), ושם אבאר שתיהן יחד.

וַיְהִי וכן וַיְחִי

תמצאם מבוארים במלת **יְהִי**.

וַיָּחֶל

וַיָּחֶל... שִׁבְעַת יָמִים (בראשית ח י)

עתיד מבנין פִּעֵל הדגוש. והראוי וַיְיַחֵל, ותחסר יו"ד האית"ן, והנכתבת היא פ"א-הפֹּעל. ויש אומרים ההפוך, והוא הנכון, כמו שכתבתי במלת **וַיַּבְּשֵׁהוּ** (נחום א ד), **וַיַּגֶּה** (איכה ג לג). ויש אומרים שהוא הִפְעִיל מנחי העי"ן ושרשו חול, מן **וַיָּחִילוּ** עַד בּוֹשׁ (שופטים ג כה), על משקל **וַיָּשֶׁב** אֵת כָּל הָרֶכֶשׁ (בראשית יד טז). ויש אומרים שהוא כמו **וַיְיָחֶל**

(בראשית ח יב), כאשר אבאר אחר כך, ובא על משקל **וַנָּבֶל** כָּעֲלָה כֻּלָּנוּ (ישעיהו סד ה), כאשר אבאר גם כן במקומו.

וַיִּיָּחֶל

וַיִּיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים (בראשית ח יב)

עתיד מבנין נִפְעַל על משקל יָרֹה **יִיָּרֶה** (שמות יט יג). ובשניהם היה ראוי להפך יו"ד השורש לוא"ו ולומר וַיִּוָּחֶל, יִוָּרֶה, כמנהג נחי פ"א יו"ד. ויש אומרים כי וַיִּיָּחֶל מבנין הִתְפַּעֵל, ונקמצה היו"ד שלא כמנהג בבנין הִתְפַּעֵל על הה"א ועל החי"ת, כי אין בם כח להוריד הדגש, כמו שכתבתי בספר הבחור במאמר שני בעקר שני. ואל תתמה שהיו"ד לא נהפכה לוא"ו, כי יש מהם רבים בהִתְפַּעֵל שלא נהפכה, כמו שכתבתי בספר הבחור במאמר שני בעקר ו.

וַיֶּחָלְקֵם

וַיֶּחָלְקֵם דָּוִיד מַחְלְקוֹת (דה"א כג ו); **וַיֶּחָלְקֵם** דָּוִיד וְצָדוֹק (דה"א כד ג)

עתיד לנסתר מבנין הקל מהשלמים עם כנוי הנסתרים, והיו ראויים וַיַּחַלְקֵם על משקל **וַיַּהַרְגֵם** (מ"א ב ה), היו"ד בפתח-גדול, ונהפך לפתח-קטן והרחיב החי"ת יותר, באה בקמץ-גדול תחת פתח-קטן.

וַיֶּחַמְנָה

וַיֶּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת (בראשית ל לח)

מלה מורכבת מסימן הזכרים וסימן הנקבות. כי לזכרים לבד היה וַיֶּחֱמוּ, ולנקבות לבד היה וַתֵּחַמְנָה, על משקל **וַתֵּלַדְנָה** (יחזקאל כג ד). וכיוצא בה **וַיִּשַּׁרְנָה** הַפָּרוֹת (ש"א ו יב), מִגּוֹי **יַעֲמֹדְנָה** (דניאל ח כב) – שלשה אלה בסימני הזכרים והנקבות. ואמרו במסורת: שלשה מילין אנדרוגנוס, חד בתורה חד בנביאים חד בכתובים, והם אלו שכתבתי. והרי דקדוק וַיֶּחַמְנָה כך הוא: עתיד לנסתרות מורכב עם הנסתרים מבנין הקל מנחי פ"א יו"ד, שרשו יחם, ומשך הצרי להמשיך יו"ד פ"א-הפֹּעל.

וַיִּכָּתוּם

וַיִּכָּתוּם עַד הַחֳרְמָה (במדבר יד מה); **וַיִּכָּתוּ** אֶתְכֶם (דברים א מד)

שניהם מבנין פִּעֵל מחסרי הפ"א, שרשם נכת, ודינם בתשלומם: וַיִּנָּכְתוּם, וַיִּנָּכְתוּ, ובהעדר הפ"א הוטלה תנועתה על יו"ד האית"נית. ויש אומרים כי הוא עתיד מבנין הִפְעִיל, והוא כמו וַיְכַתּוּם, והשוא תמורת חירק, כמו **וַיְדָרְכוּ** אֶת לְשׁוֹנָם (ירמיהו ט ב), כי הוא עתיד מפעלי הכפל שרשו כתת, ונקדם הדגש הראוי בלמ"ד-הפֹּעל להיות

בעי"ן-הפעל, כמו **וַיִּתְּמוּ** (דברים לד ח), **וַיִּקְּדוּ** (בראשית מג כח) וזולתם. והיה ראוי להיות **וַיִּכֵּתוּ** על משקל **וַיִּסֵּבוּ** (שופטים יח כג).

וְיֹלַדְתְּ

וְיֹלַדְתְּ בֵּן (בראשית טז יא, שופטים יג ה, שופטים יג ז, ישעיהו ז יד)

מורכב מן וְיוֹלֶדֶת – בינוני לנקבה, ומן יָלְדָתְּ – עבר לנקבה נמצאת מבנין הקל, על משקל **יִשַּׁבְתְּ** בַּלְּבָנוֹן (ירמיהו כב כג), **שֹׂכַנְתְּ** עַל מַיִם (ירמיהו נא יג). ויש אומרים ששלשתם בינוני לנקבה בלי הרכבה, ועי"ן-הפֹּעל בפתח-גדול תמורת פתח-קטן, ולמ"ד-הפֹּעל בשוא תמורת סגול להריץ המלה, כמו שבאו רבים כן להריץ, כמו אַל **תּוֹסְפְ** עַל דְּבָרָיו פֶּן יוֹכִיחַ בְּךָ (משלי ל ו), **וַיִּשְׁבְּ** מִמֶּנּוּ שֶׁבִי (במדבר כא א) ודומיהם. ויש אומרים שהוא עבר מבנין הִפְעִיל, והוא כמו וְיוֹלֶדֶת (אולי צ"ל: וְהוֹלַדְתְּ), והומרה ה"א הבנין ליו"ד, כמו וְאֶת הַנְּעָרִים **יוֹדַעְתִּי** (ש"א כא ג), שהוא כמו הוֹדַעְתִּי. ועוד יש בו דעת אחרת, ואכתבנה במלת **יוֹדַעְתִּי**.

וַיִּסֵּבוּ

וַיִּסֵּבוּ פְּנֵיהֶם (שופטים יח כג), **וַיִּסֵּבוּ** אֶת אֲרוֹן (ש"א ה ח)

בשניהם הסמ"ך והבי"ת דגושים שלא כדין, כי לא יבאו ב' דגושים להבלעת אות אחת. וכבר זכרתים בספר הבחור במאמר שני עקר שנים עשר.

וְיִסְּרֵנִי

וְיִסְּרֵנִי מִלֶּכֶת בְּדֶרֶךְ הָעָם (ישעיהו ח יא)

עבר מבנין פִּעֵל מחסרי פ"א יו"ד, והצרי ברי"ש במקום פתח, והראוי וְיִסְּרַנִי על משקל פִּקְּדַנִי. ויש אומרים כי הוא עתיד מבנין הקל, והיו"ד הכתובה היא יו"ד האית"ן, ויו"ד השרש נבלעת בדגש הסמ"ך, על משקל וּבַמַּקְּבוֹת **יְצָרֵהוּ** (ישעיהו מד יב) – שרשו יצר.

וַיִּרְא

וַיִּרְא אֹתָם אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ (מ"ב יא ד)

זה לבדו מבנין הִפְעִיל על זה המשקל. ושאר וַיִּרְא הם מבנין הקל, כמו **וַיַּרְא** בָּלָק (במדבר כב ב), **וַיַּרְא** יַעֲקֹב (בראשית לא ב) ודומיהם, והיו ראויים להיות וַיִּרְא – היו"ד בחירק והרי"ש בשוא, על משקל **וַיִּיף** בְּגָדְלוֹ (יחזקאל לא ז), ונקדו היו"ד בפתח כדי להבדיל בינו ובין וַיִּר מן **יָרֵה** הַחֵצִי (ש"א כ לו). ולא עשו כן בשאר אותיות אית"ן לומר אַרְא, יֵרְא, תַּרְא, נַרְא, גם זולת וא"ו ההפוך לא נאמר יַרְא כי אם וַיִּרְא, לפי שהשתמשו בזו המלה הרבה. ואומרים קצת המדקדקים כי נוכל לומר גם כן מבנין הִפְעִיל אַרְא, יֵרְא, תַּרְא, נַרְא, והם כמו אַרְאֶה, יַרְאֶה. ויש אומרים שלא נכון לומר כן בהִפְעִיל, רק עם וא"ו יו"ד – וַיִּרְא.

וַיָּרֶב

וַיָּרֶב בַּנָּחַל (ש"א טו ה)

עתיד מבנין פָּעַל. ותחסר אל"ף פ"א-הפֹּעל, והראוי וַיְאָרֵב. ויש אומרים שהוא עתיד מבנין הִפְעִיל, והראוי וַיַּאֲרֵב. ולדעת שניהם נקמצה היו"ד להמשיך אל"ף פ"א-הפֹּעל הנעדרת. ונראה לי כי יותר טוב לומר כי הוא עתיד מבנין הִפְעִיל מנחי העי"ן, ושרשו רוב מלשון מריבה שהוא מזה השרש, והוא על משקל **וַיָּקֶם** אֶת הָעַמֻּדִים (מ"א ז כא). ולזה נוטה דעת רש"י ז"ל, והוא לפי מדרש חכמינו ז"ל (שבת נו ב).

וְיֶשְׁחֲךָ

וְיֶשְׁחֲךָ בְּקִרְבֶּךָ (מיכה ו יד)

שם משרש ישח, על משקל **וְיֶשְׁעֲךָ** תִּתֶּן לָנוּ (תהלים פה ח). ויש אומרים שהוא עתיד לנסתר מבנין הִפְעִיל עם כנוי הנמצא מנחי למ"ד ה"א, שרשו שְׁחָה, ובא פתח-קטן תמורת פתח-גדול, והראוי וְיַשְׁחֵךָ, על משקל **וַיַּפְרֵךְ** וְיַרְבֶּךָ (בראשית כח ג).

וַיֵּרְמוּ

וַיֵּרְמוּ הַכְּרוּבִים (יחזקאל י טו)

דקדוק המלה כדקדוק מלת **אֵרוֹמָם** (ישעיהו לג י) אשר כבר בארתי, ומשם תראנה.

וַיִּשְׁרֹם

וַיִּשְׁרֹם לְמַטָּה מַעְרָבָה (דה"ב לב ל)

עתיד לנסתר עם כנוי הנסתרים מבנין פָּעַל. והראוי וְיִיְשְׁרֹם, כאשר כתבתי במלת **וַיַּבְשֵׁהוּ** (נחום א ד), כי דין אחד לשניהם ובמסורת מצאתי: וַיִּישְׁרֹם לית ומלא ודגש, אם כן דינו להכתב בשני יו"דין, וכן הוא בספרים מדוייקים.

וַיְשַׁרְנָה

וַיְשַׁרְנָה הַפָּרוֹת (ש"א ו יב)

מלה מורכבת מזכרים ונקבות, כאשר בארתי במלת **וַיֵּחַמְנָה** (בראשית ל לח). ודקדוק וַיְשַׁרְנָה כך: עתיד מבנין הקל מחסרי פ"א יו"ד, שרשו ישר, ודגש השי"ן בהבלעת יו"ד פ"א-הפֹּעל, כמו בְּטֶרֶם **אֶצָּרְךָ** (ירמיהו א ה). ויש אומרים כי הוא עתיד מבנין פִּעֵל, ודגש השי"ן לסימן הבנין, ודגש היו"ד שהיא פ"א-הפֹּעל להבלעת יו"ד העתיד. והדקדוק הראשון יותר נכון לפי דעת רבי יהודה ב"ר דוד חיוג' בספר הנוח בשרש ישר, ולא כן דעתי, והוא הישר.

וַיִּשְׁתַּחוּ

וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה (בראשית יח ב)

מלה משונה בדקדוק. והוא עתיד מבנין הִתְפַּעֵל מנחי למ"ד-פעל של ה"א, ובאה על הרוב בהכפל למ"ד – אֶשְׁתַּחֲוֶה, יִשְׁתַּחֲוֶה – הוא"ו היא במקום למ"ד-הפּעל, וההי"א היא למ"ד-פעל אחרת, וכשתפול הה"א נשארה הוא"ו נחה עם שורק במקום למ"ד-הפּעל, אבל לא יבא זה רק לזכר הנסתר ולנקבה הנסתרת, כמו **וַתִּשְׁתַּחוּ** לַמֶּלֶךְ (מ"א א טז).

וַיֵּתֵא

וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם (דברים לג כא)

עתיד מבנין קל מנחי הקצוות, שרשו אָתָה. הצרי שביו"ד מורה על אל"ף פ"א-הפּעל, והאל"ף שבסוף במקום ה"א למ"ד-הפּעל, והראוי וַיֶּאֱתֵה, כמו כְּסוּפָה **יָאֱתֶה** (משלי א כז), עיין במלת **וַיַּאַת** (ישעיהו מא כה).

וְלָנָה

וְלָנָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ (זכריה ה ד)

הסגול במקום קמ"ץ, והה"א לנקבה. והראוי וְלָנָה על משקל **וְסָרָה** (ש"א טז כג). וכבר זכרתיה במלת **וְהַזּוּרָה** (ישעיהו נט ה).

וַנָּבֶל

וַנָּבֶל כֻּלָּנוּ (ישעיהו סד ה)

עתיד למדברים-בעדם מבנין נִפְעַל, והראוי וַנִּנָּבֶל, ובנפול הנו"ן פ"א-הפּעל הוטלה תנועתה על נו"ן האית"ן. ויש אומרים שהוא עתיד מבנין הִפְעִיל, והראוי וַנַּבֵּל בדגש עי"ן-הפּעל לחסרון הפ"א החסרה, ובא משך הקמץ בנו"ן האית"ן תמורתו, כמו **וַיָּזֵד** יַעֲקֹב נָזִיד (בראשית כה כט), שהיה ראוי וַיַּזֵּד על משקל וַיַּפֵּל, וַיְגַשׁ, בראיית נָזִיד.

וְנָבְלָה

וְנָבְלָה שָׁם שְׁפָתָם (בראשית יא ז)

עבר לנסתרת מן הקל מחסרי פ"א נו"ן על משקל וְנָפְלָה. ויש אומרים כי הנו"ן למדברים-בעדם, והוא עתיד קל מהכפולים – וְנָבוֹלָה בדגש הלמ"ד בחולם, על משקל **וְנָבְזָה** בָהֶם (ש"א יד לו), ובנפול הדגש מהם תבא פ"א-הפּעל בשוא, כמו וְרָחֲבָה **וְנָסְבָה** (יחזקאל מא ז), **וְנָבְקָה** רוּחַ (ישעיהו יט ג) כמו שכתבתי בספר הבחור במאמר שני בעקר יא. ויש אומרים שהוא עתיד למדברים-בעדם מבנין הִפְעִיל בתוספת ה"א מפעלי הכפל, והראוי וְנָבֵלָה – הלמ"ד בדגש לחסרון הכפל.

וְנִוַּסְרוּ

וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים (יחזקאל כג מח)

מלה מורכבת מן נוֹסְרוּ עבר לנסתרים מבנין נִפְעַל, ומן הִתְוַסְּרוּ, או הִוַּסְּרוּ בהבלעת תי"ו הִתְפַּעֵל בדגש הוא"ו שהיא במקום יו"ד השרש, שרשו יסר.

וְנִכַּפֵּר

וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם (דברים כא ח)

מלה מורכבת מן נְכַפֵּר - עבר לנסתר מבנין נִפְעַל, ומן הִתְכַּפֵּר - עבר לנסתר מבנין הִתְפַּעֵל, כמו שכתבתי במלת **וְנִוַּסְּרוּ** הקודמת.

וְנֶאשְׁאַר

וְנֶאשְׁאַר אֲנִי (יחזקאל ט ח)

מלה מורכבת מן נו"ן האית"ן סימן המדברים-בעדם, ומן אל"ף האית"ן סימן המדבר-בעדו. ובא בסימן המדברים-בעדם לתפארת, כנו"ן **נַעֲשֶׂה** אָדָם (בראשית א כו), וּפִשְׁרֵהּ **נֶאמַר** (דניאל ב לו). ואומר אני כי הדקדוק הזה לא יתכן, בעבור הוא"ו הנקודה בשוא, כי היא וא"ו ההפוך, ולא תבא לעולם בשוא על העתידים. לכן טוב לומר שהנו"ן היא נו"ן הנִפְעַל, והאל"ף נוספת כאל"ף **וְאֶמְאָסְךָ** (הושע ד ו) שבין הסמ"ך וכ"ף הכנוי כמו שכתבתי, והוא כמו וְנִשְׁאַר אֲנִי, על דרך אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי (איכה ג א).

וְקָאם

וְקָאם שָׁאוֹן בְּעַמֶּךָ (הושע י יד)

האל"ף הנחה היא עי"ן-הפֹּעַל, ודקדוקה כתבתי בספר הבחור מאמר שני עקר ז'. וכן **וְרָאֵמָה** וְיָשְׁבָה.

וְרָאֵמָה וְיָשְׁבָה תַּחְתֶּיהָ (זכריה יד י)

האל"ף היא עי"ן-הפֹּעַל, אבל היא נעה כמו שכתבתי גם כן שם.

וְקָבְנוֹ

וְקָבְנוֹ לִי מִשָּׁם (במדבר כג יג)

שרשו קבן, והוא צווי מהקל, כמו וְקָבְנֵהוּ, על משקל זָכְרֵהוּ. ויש אומרים שלא נכון לחדש שורש קבן שלא נמצא בשום אופן, כי יש לזה הלשון שני שרשים אחרים: קבב, ונקב מן **וְנֹקֵב** שֵׁם יְיָ (ויקרא כד טז), ואולי גם כן קבה, הרי ג' שרשים. לכן טוב הוא שנאמר כי וְקָבְנוֹ שרשו קבב והנו"ן נוספת, או תמורת הכפל כנו"ן לַשְׁמֵד **מָעֲזָנֶיהָ** (ישעיהו כג יא), כִּי לֹא **תָמְנוּ** (איכה ג כב), בשניהם הנו"ן במקום הכפל, הראוי מָעֲזֶיהָ, תָּמְמוּ, כך וְקָבְנוֹ כמו וְקָבְבוֹ. ויש אומרים שהנו"ן והוא"ו כנוי הנסתר, והראוי וְקָבֵּנוּ, אלא שנפל הדגש מן הכפל ומן הכנוי ובא בחולם, כמו **יְלַכְּדֶנּוּ** אֶת הָרָשָׁע (משלי ה כב), ועל כל פנים הוא צווי מהקל עם כנוי הנסתר מפעלי הכפל.

וּקְיוּ

שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ **וּקְיוּ** (ירמיהו כה כז)

היו"ד תמורת אל"ף, והיה ראוי להיות וְקָאוּ על משקל בּוֹאוּ, צווי לרבים מהקל מנחי העי"ן ולמ"ד, מן וְלֹא **תָקִיא** (ויקרא יח כח), שרשו קוא. ויש אומרים כי וּקְיוּ מן שרש קאה מנחי הלמ"ד, כמו כַּאֲשֶׁר **קָאָה** אֶת הַגּוֹי (ויקרא יח כח), שהוא על משקל עָשָׂה בָּנָה, ויהיה הָאָרֶץ לשון זכר כמו שנמצא בשאר מקומות, ויהיה אם כן וּקְיוּ על משקל **וּרְאוּ** (שמות יד יג), ויהיו שני שרשים בענין אחד.

וְרָאֲמָה

בארתיה למעלה אחר מלת וְקָאם שָׁאוֹן (הושע י יד).

וַתָּבֹאתִי

וַתָּבֹאתִי לִקְרָאתִי (ש"א כה לד)

כתיב ביו"ד, וקרי וַתָּבֹאת בלא יו"ד, והיא אחת מן מ"ג מילין דכתיבין ביו"ד בסוף ולא קריין. והיא מלה מורכבת מן תָּבֹאִי – עתיד לנקבה נמצאת, ומן בָּאת – עבר לנמצאת מן הקל. ויש אומרים שהתי"ו האחרונה היא במקום ה"א הנוספת הנכתבת במלת וְתִקְרַב **וְתָבוֹאָה** (ישעיהו ה יט). ורבי יונה (הרקמה שער ז) כתב כי התי"ו מקום יו"ד סימן הנמצאת. ותמיה אני על דבריו, והלא נכתבה בו יו"ד אחר התי"ו, וצריך עיון.

וַתִּזְנִי

וַתִּזְנִי שָׁם (ירמיהו ג ו)

עתיד קל מנחי למ"ד ה"א, והיו"ד תמורת ה"א למ"ד-הפּעל, כי ענין הפסוק לנסתרת, כמו שכתוב: הִלְכָה הִיא עַל כָּל הַר גָּבֹהַּ. וכן ביו"ד תמורת ה"א: אַל **תָּמְחִי** (ירמיהו יח כג). ויש אומרים שהיו"ד לנמצאת, כי רבים בפסוק אחד נמצא ונסתר, כמו **שִׁמְעוּ** עַמִּים כֻּלָּם (מ"א כב כח).

וַתַּזְרֵנִי

וַתַּזְרֵנִי חַיִל (ש"ב כב מ)

עתיד מבנין פִּעֵל, והראוי וַתְּאַזְּרֵנִי, ובנפול האל"ף פ"א-הפּעל הוטלה תנועתה על התי"ו. ויש אומרים שהוא מבנין הִפְעִיל, והראוי וַתַּאֲזִירֵנִי, כמו שנפל המחלוקת במלת וַאֲבָדְךָ (יחזקאל כח טז), **וַיַּבְּשֵׁהוּ** (נחום א ד) והדומים להם, כמו שכתבתי בכל אחת מהן. ורבי יהודה (אותיות הנוח מאמר ג) כתב כי שרשו זרה, והוא הִפְעִיל מנחי הלמ"ד על משקל וְעַנְוֹתָךְ **תַּרְבֵּנִי** (תהלים יח לו), וכן כתב רבינו יוסף קמחי (ספר הגלוי עמ' 69).

וַתֵּתַצַּב

וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק (שמות ב ד)

המלה הזאת זרה מאד. כי היה ראוי וַתִּתְיַצַּב, ובא תי"ו הִתְפַּעֵל אחר פ"א-הפֹּעל שלא כמנהג, רק כשפ"א-הפֹּעל אחת מאותיות ז"ס ש"ץ, כמו שכתבתי במקומו, וצרי תי"ו האית"ן מורה על יו"ד השרשית. ואין להקשות למה לא נקדו תי"ו הבנין עם צרי להורות על יו"ד השרש שראוי אחריה כמשפט, ואמרו וַתִּתַּצַּב. התשובה בזה, כי צריך הצד"י בדגש כדין הִתְפַּעֵל שהעי"ן דגושה, ואם היה צרי לפניה לא היה יכול הדגש לבא, כי אין דגש אחר נח, לכן אמרו וַתֵּתַצַּב. ודקדוק המלה כן: וַתֵּתַצַּב – עתיד לנקבה נסתרת מבנין הִתְפַּעֵל, התי"ו הראשונה מן האית"ן ונקודה בצרי להבלעת יו"ד השורש, ודגש הצד"י להוראת הבנין, שרשו יצב מנחי פ"א יו"ד, וראוי וַתִּתְיַצַּב.

אות הזי"ן

זְלוּת

כְּרֶם זְלוּת (תהלים יב ט)

שם בלשון יחיד בתוספת תי"ו, מן הכפולים, שרשו זלל, הראוי זוֹלְלוּת, והיחיד ממנו: זוֹלֵל, ובהעדר הלמ"ד שהיא עי"ן-הפֹּעל: זוֹל, ובלשון רבות: זְלוּת – הלמ"ד דגושה להורות על הכפל.

זֹרֶה

זֹרֶה בָּרַחַת וּבַמְּזֵרֶה (ישעיהו ל כד)

שם תאר מבנין פָּעַל, והראוי זֵרֶה בדגש, לולי הרי"ש העלולה מלקבל דגש. והעבר: זֹרָה בקמץ הרי"ש, על משקל גֹּלָה, והתאר בסגול להפריד בינו ובין העבר.

אות החי"ת

חַי

וְאַרְפַּכְשַׁד חַי (בראשית יא יב)

יש מחלוקת בשורש המלה הזאת בין המדקדקים. יש אומרים כי שרשו חיי מן הכפולים, והראיה וְאַרְפַּכְשַׁד חַי, שהוא עבר ופתוח כדרך הכפולים – תַּם, תַּמּוֹתָ. ורבי יהודה (אותיות הנוח מאמר ג) כתב כי וְאַרְפַּכְשַׁד חַי שרשו חָיָה, ונפלה הה"א לרוב השתמשם בזה הלשון. וכן כתב רבי אברהם בן עזרא (הפירוש הארוך, שמות א טז), שאם היה

שורש חַי – חיי, היינו אומרים העתיד אָחוֹי, יָחוֹי, על משקל אָסוֹב, יָסוֹב, וזה לא נמצא בכל המקרא.

חוּלִי

חוּלִי אָרֶץ (תהלים קיד ז)

צווי לנקבה מבנין הקל מנחי העי"ן, על משקל קוּמִי, שׁוּבִי, וכן דעת המתרגם שתרגם **אִתְחַלְחָלִי** אַרְעָא. ויש אומרים שהוא מן הקל, והיו"ד היא יו"ד כנוי המדבר, על משקל לְיוֹם **קוּמִי** לְעֵד (צפניה ג ח), והיה ראוי להיות בטעם מלרע, אלא שבא מלעיל מפני מלת הָאָרֶץ שהוא מלעיל.

חֵלֶכָה

עָלֶיךָ יַעֲזֹב **חֵלֶכָה** (תהלים י יד)

שרשו חלך, וכן **לְחֵלֶכָה** יִצְפְּנוּ (תהלים י ח), והעני יקרא חֵלֶךְ, והה"א נוספת. ויש אומרים כי הכ"ף לכנוי, והוא מלשון חַיִל, רוצה לומר חֵיל שֶׁלְּךָ, ונכתבה בהם ה"א נוספת אחר כ"ף הכנוי, כמו **יָדָכָה** (שמות יג טז), **וּבָכָה** וּבְעַמְּךָ (שמות ז כט) ובמסורת כ' מלין דנסבין כה בסופהון, ואלה השנים, רוצה לומר חֵלֶכָה, לְחֵלְכָה, הם שנים מהן. ואף על פי שתחסר יו"ד השורש מן חֵלְכָה, הנה מצאנו אחרים חסרים יו"ד השורש אחר הצרי, ואין להאריך.

חֵלְכָאִים

(תהלים י י)

מורכב מן חֵיל וכָאִים, אף על פי שהוא חסר יו"ד. וכן במסורת מנו אותה מן ט"ו מלין דכתיבין חד וקרי תרי. ויש אומרים כי שרשו חלך, וטעות הוא בידם, כי לא היה מקום לאל"ף להכנס שם.

חַנְנֵנִי

חַנְנֵנִי יְיָ רְאֵה עָנְיִי (תהלים ט יד)

יש ספרים שהחי"ת בהם פתוחה, אם כן הוא צווי מבנין פִּעֵל הדגוש עם כנוי המדבר, על משקל חֲקֶק־**לַמְּדֵנִי** (תהלים קיט סד), והיה ראויה הנו"ן הראשונה להדגש לסימן הבנין, אלא שנפל ממנו הדגש, כמו שנפל מן **בְּהִתְחַנְּנוֹ** אֵלֵינוּ (בראשית מב כא). וביש ספרים הוא חָנְנֵנִי – החי"ת בקמץ-חטוף, כפי הכלל שכתבתי בפרק שירה בשיר י"א, והוא צווי מהקל על משקל שָׁמְרֵנִי. אבל הראשון יותר נכון בעבור השלשה נו"נין, כי אם היה מן הקל היה חָנֵּנִי בשתי נו"נין כחביריו.

אות טי"ת

טַח

טַח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם (ישעיהו מד יח)

המסורת עליו: לית פתח ואל"ף. **וְטָח** אֶת הַבַּיִת (ויקרא יד מב) קמוץ, שניהם עוברים מנחי העי"ן. וכמהו מִי **בַז** לְיוֹם קְטַנּוֹת (זכריה ד י), **סַר** וְזֵעַף (מ"א כ מג).

טָחוֹן

וָאֶכֹּת אֹתוֹ **טָחוֹן** (דברים ט כא)

מקור מבנין הקל. וכן בַּחוּרִים **טָחוֹן** נָשָׂאוּ (איכה ה יג), על משקל עֵת **סָפוֹד** וְעֵת רָקוֹד (קהלת ג ד). ולדעת אונקלוס הוא שֵם, שתרגם בְּשׁוֹפִינָא, והוא הַפְּצִירָה-פִּים (ש"א יג כא, ראה בת"י שם), ויהיה טָחוֹן שם על משקל אָדוֹן, גָּרוֹן, ותחסר בי"ת, והראוי בְּטָחוֹן. וכן יתכן בַּחוּרִים **טָחוֹן** נָשָׂאוּ להיותו הטחנא, פירוש רחיים.

אות היו"ד

יַדּוּ

יַדּוּ גּוֹרָל (יואל ד ג)

עבר מהקל מפעלי הכפל, שרשו ידד, על משקל **זַכּוּ** נְזִירֶיהָ (איכה ד ז), **רַכּוּ** דְבָרָיו (תהלים נה כב) ודומיהם. ויש אומרים שהוא עתיד מִפְּעַל הדגוש. ויש אומרים שהוא עתיד מבנין הִפְעִיל, הכל כמו שכתבתי במלת **וַיַּדּוּ** אֶבֶן בִּי (איכה ג נג).

יוֹדַעְתִּי

וְאֶת הַנְּעָרִים **יוֹדַעְתִּי** (ש"א כא ג)

מלה מורכבת, כמלת **וְיֹלַדְתְּ** בֵּן (בראשית טז יא), כמו שכתבתי שם. ולפי קצת המדקדקים נמצא בנין אחד הנקרא 'מרובע', ואומרים שזה הוא עבר ממנו. וכבר בטלתי מציאות הבנין ההוא בספר הבחור במאמר ראשון עקר ח.

יְדַשְּׁנֶה

יְדַשְּׁנֶה סֶלָה (תהלים כ ד)

עתיד מבנין פִּעֵל מהשלמים, הסגול בו תמורת קמץ, והראוי יְדַשְּׁנָה. והה"א נוספת שלא כמנהג על הנסתר, כמו שבארתי בספר הבחור במאמר השני בעקר ראשון.

יְהוּ

מָקוֹם שֶׁיִּפּוֹל הָעֵץ שָׁם **יְהוּ** (קהלת יא ג)

הוא לשון רבים, והוא כמו יִהְיוּ, ונפלה ממנו יו"ד עי"ן-הפֹּעל, כמו שנפלה מן תִּהְיִי נַעֲלָמָה (נחום ג יא), הראוי תִּהְיֶיִ. ויש אומרים שהוא לשון יחיד, והוא כמו יִהְיֶה, וכמו שנאמר בחסרון הה"א – יְהִי, כך נאמר יְהוּא. והראשון נכון בדקדוק, והשני נכון למשמעות הפסוק. ורש"י נוטה לדעת הראשון.

יְהִי

יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר (בראשית א ג)

המלה הזאת משונה בדקדוק, לפי שהעי"ן והלמ"ד מאותיות אהו"י, כי שרשו הָיָה, והעתיד: אֶהְיֶה, יִהְיֶה, וכשתבוא בחסרון הה"א כמנהג נחי למ"ד ה"א, היה ראוי אֶהְיֶ, יִהְיֶ, כמו מן בָּנָה, קָנָה – וַיִּבֶן, וַיִּקֶן. ולפי שאין דרך היו"ד לנוע אחר סגול, הפכו תנועת של יִהְיֶה ושמו החיריק שתחת היו"ד תחת הה"א, והשוא שתחת הה"א תחת היו"ד, ואמרו יְהִי. ואם תאמר למה לא אמרו אַהַי, יַהַי וכולי, על משקל מן עָשָׂה – אַעַשׂ, יַעַשׂ. ויש לומר כי אין דרך היו"ד השרשית להיות נעה בסוף לעולם. ובזה הדרך תבא מלת יְהִי, וַיְהִי, כי דין אחד להם. וכתב רבי אברהם בן עזרא (הפירוש הארוך, שמות א ה) כי לא נמצאת מלה שיהיו אותיות אית"ן מהקל נקודות בשוא, חוץ משרש הָיָה וחָיָה. ותמיה אני איך לא זכר יְשׁוּבוּן יְקוּמוּן, שהם עתידים מהקל מנחי העי"ן, ובא האית"ן בשוא לסבת הנו"ן שבסוף. ואולי כוונתו כשאין בהן תוספת אות בסוף.

יָחְנְךָ

אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי (בראשית מג כט); חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ (ישעיהו ל יט)

בשניהם הוסבו התנועות להקל הדגש הראוי בם, כי דינם יְחָנְּךָ – היו"ד בשוא והחי"ת בחטף-קמץ והנו"ן בדגש להבלעת נו"ן הכפל, כי שרשם חָנַן. וזולת כנוי היה יָחוֹן, כמו וְחַנֹּתִי ([אֶת]) אֲשֶׁר אָחֹן (שמות לג יט) והוא עתיד לנסתר מהקל בכנוי הנמצא.

יֶחֱמַתְנִי

יֶחֱמַתְנִי אִמִּי (תהלים נא ז)

עבר לנסתרת מבנין הקל, ודינה להיות יְחָמַתְנִי – יו"ד פ"א-הפֹּעל בחירק, ועי"ן-הפֹּעל בשוא לבדו, לולי היותה גרונית שמרחבת עצמה ושלפניה בסגול ובחטף-סגול. והנו"ן עם היו"ד כנוי המדבר, והרי היא כשתי מלות – יחמה ממני, כי היא מהפעלים העומדים שלא יבא הכנוי עליהם כי אם בזה הדרך.

יְחִיתַן

וְשֹׁד בְּהֵמוֹת יְחִיתַן (חבקוק ב יז)

הנח תמורת דגש, והראוי יְחִתַּן, התי"ו דגושה להבלעת הכפל, כי שרשו חתת. והוא עתיד לנסתר מבנין הִפְעִיל עם כנוי הנסתרות. וי"א ששרשו חית, אבל אינו נכון; מאחר שמצאנו שורש חתת, טוב לשומו משרשו ומענינו.

יִיָּרֶה

יָרֹה **יִיָּרֶה** (שמות יט יג)

הוא על משקל **וַיִּיָּחֶל** (בראשית ח יב), ושם בארתיו. והטעם שלא נתחלפה היו"ד בוא"ו כדרך הִנְפְּעַל, הוא להבדיל בינו ובין לשון יראה, כמו לְמַעַן **תִּוָּרֵא** (תהלים קל ד). ואם הוא מבנין הִתְפַּעֵל, אין לתמוה למה לא נתחלפה היו"ד בוא"ו, כי כן נמצאים הרבה בבנין הִתְפַּעֵל שאינם מתחלפים, כאשר כתבתי במלת **וַיִּיָּחֶל**.

יְכַסְיֻמוּ

תְּהֹמֹת **יְכַסְיֻמוּ** (שמות טו ה)

הוא עתיד מבנין פִּעֵל. והסמ"ך ראויה להדגש לסמן הבנין, אלא שנפל ממנו להקל. ובא בשלמות היו"ד שהיא תמורת ה"א למ"ד-הפֹעל, כמו **יְרַבֶּיךָ** (דברים ח יג), **יְרַוְיֻן** (תהלים לו ט). והוא"ו שאחר מ"ם כנוי הנסתרים נוספת, והיתה ראויה להנקד בחולם, כמו **תְּבַאֲמוֹ וְתַטָּעֵמוֹ** (שמות טו יז). וזהו מה שפירש רש"י ז"ל: ואין דומה לה במקרא בנקודתה, שדינה להיות במלא פום, עד כאן לשונו. ואומרים המדקדקים (הרקמה שער כח, מכלול קט ע"א) שבא בשורק לזווג הקריאה לקריאת היו"ד עם וא"ו הרבים שהיא בשורק – יְכַסְיוּמוּ, אף על פי שננקדה היו"ד בשלשה נקודות, רוצה לומר בקבוץ, אבל שורק יחשב כקבוץ ואין הפרש ביניהם, רק שהוא"ו חסרה על פי המסורת.

יְמִישׁוּן

יְדֵיהֶם וְלֹא **יְמִישׁוּן** (תהלים קטו ז)

עתיד לנסתרים מבנין הִפְעִיל מנחי העי"ן, שרשו מוש, מן **וַאֲמַשְׁתָּ**... הַאַתָּה זֶה (בראשית כז כא). ויש אומרים כי הנח תמורת הדגש, והראוי יְמַשּׁוּן בדגש השי"ן. וכן **וַהֲמִשֵּׁנִי** אֶת הָעַמֻּדִים (שופטים טז כו), בכלם הנח תמורת הדגש, כי שרשם משש.

יִנָּשׂוֹא

נָשׂוֹא **יִנָּשׂוֹא** (ירמיהו י ה)

דינו בהפוך האותיות, והראוי יִנָּשֵׂא. וכן **נָשֵׂא** לַשָּׁוְא עֲרֵיךְ (תהלים קלט כ), הראוי נָשְׂאוּ. ויש אומרים שבאו על דרך נחי למ"ד ה"א – יִגָּלוּ, והאל"ף נוספת, כמו **הֶהֱלְכוּא** אִתּוֹ (יהושע י כד), וְלֹא **אָבוּא** שְׁמוֹעַ (ישעיהו כח יב), וכן **נָשֵׂא** לַשָּׁוְא, האל"ף נוספת.

יַעֲמִדֶנָּה
מִגּוֹי **יַעֲמִדֶנָּה** (דניאל ח כב)
כבר פרשתי זאת המלה במלת **וַיַּחַמְנָה** (בראשית ל לח) עיין שם.

יְעַלְּעוּ
יְעַלְּעוּ דָם (איוב לט ל)
עתיד מבנין פִּעֵל המרובע מנחי העי"ן, שרשו לוע מן וְשָׁתוּ **וְלָעוּ** (עובדיה א טז), ודינו להיות יְלוֹעֲעוּ על משקל יְכוֹנְנוּ, יְרוֹמְמוּ, וכדי שלא לחבר שתי עי"נין יחד לכבדות מוצאה קדמה למ"ד-הפֹּעל לעי"ן-הפֹּעל. ולא יתכן ששרשו עלע, כי לא נמצא שורש שהפ"א והלמ"ד שוים, רק בפעלים מעטים הנגזרים מהשמות, כמו שכתבתי בספר הבחור במאמר הראשון בעקר שלישי.

יְעֹעֲרוּ
זַעֲקַת שֶׁבֶר **יְעֹעֲרוּ** (ישעיהו טו ה)
עתיד מבנין פִּעֵל המרובע מנחי העי"ן, שרשו רוע. והוא הפוך, ודינו להיות יְרוֹעֲעוּ, על משקל כַּבְּרָקִים **יְרוֹצֵצוּ** (נחום ב ה). ויש אומרים שהוא כמו יָעִירוּ, אלא שבא בכפל הפ"א תמורת כפל הלמ"ד, ושרשו עור או ערר.

יְפֵיפִיתָ
יָפְיָפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם (תהלים מה ג)
כפול בו הפ"א והעי"ן, שרשו יָפָה. יש אומרים שהוא עבר מבנין פִּעֵל, בראיית הקמץ-חטוף שתחת יו"ד פ"א-הפֹּעל. ויש אומרים שהוא מהקל, וכבר זכרתיה בספר הבחור במאמר ב בעקר יג.

יְרַדֵּף
יְרַדֵּף אוֹיֵב נַפְשִׁי (תהלים ז ו)
מורכב מעתיד מבנין הקל ועתיד מבנין פִּעֵל הדגוש; אם היה מבנין הקל לבדו היה יִרְדּוֹף, ומבנין פִּעֵל הדגוש לבד היה יְרַדֵּף, הרי יְרַדֵּף מורכב משניהם.

יְרוֹמּוּ
וּבְרוֹמָם **יְרוֹמּוּ** (יחזקאל י יז)
דקדוק זאת המלה כדקדוק **אֲרוֹמָם** (ישעיהו לג י), ושם תראנה.

יִשַּׁבְתְּ
יִשַּׁבְתְּ בַּלְּבָנוֹן (ירמיהו כב כג)
כבר זכרתי דקדוקה במלת **וַיִּלַּדְתְּ** בֵּן (בראשית טז יא), כי משפט אחד לשניהם.

יְשָׁדְדֵם

זְאֵב עֲרָבוֹת **יְשָׁדְדֵם** (ירמיהו ה ו)

עתיד מבנין פִּעֵל הדגוש מהכפולים שקוראים קצת המדקדקים 'דומה למרובע' מהכפולים, והרי הוא כמו יְשׁוֹדֵד אוֹתָם, כמו **יְשֹׁדֵד** מַצֵּבוֹתָם (הושע י ב). ויש אומרים שהוא מורכב מהקל על דרך השלמים ועל דרך הבאים בהבלעת הכפל; אם היה כלו על דרך השלמים היה יְשָׁדְדֵם על משקל יִשְׁמְרֵם, ואם על דרך הבאים בהבלעת הכפל לבד היה יְשָׁדֵם, כמו וְסָלְף בּוֹגְדִים **יְשָׁדֵם** (משלי יא ג), הרי שהורכבה באותיותיה מהשלמים, ובנקודתה מפעלי הכפל.

יֵשֶׁל

כִּי **יֵשֶׁל** אֱלוֹהַּ נַפְשׁוֹ (איוב כז ח)

עתיד קל מחסרי פ"א נו"ן מן **וְנָשַׁל** יָיִ (דברים ז כב), והראוי יִשַׁל בדגש השי"ן על משקל יִגַּשׁ, ובא הנח במקום דגש, וכמוהו רבים. ויש אומרים שהוא עתיד קל מנחי למ"ד ה"א, שרשו שָׁלָה, והראוי יִשְׁלֶה, ובא בחסרון ה"א על משקל אַל **תַּכֶּן** (במדבר טז טו). ויש אומרים שהוא עתיד מבנין הִפְעִיל, ואיננו נכון, כי היה ראוי להיות בשש נקודות – יֶשֶׁל על משקל **וַיֶּרֶב** בְּבַת יְהוּדָה (איכה ב ה). ורש"י נוטה לדעת הראשון.

יִתְגָּעֲשׁוּ

יִתְגַּעֲשׁוּ (מֵימָיו) מָיִם (ירמיהו מו ח)

כבר זכרתי דקדוקה במלת **וְהִתְגּוֹעֲשׁוּ** (ירמיהו כה טז).

אות הכ"ף

כְּהִדּוּשׁ

כְּהִדּוּשׁ מַתְבֵּן (ישעיהו כה י)

השורק תמורת חולם, והראוי כְּהִדּוֹשׁ על משקל כְּהִכּוֹן, והוא מקור מבנין נִפְעַל, שרשו דוֹשׁ.

כְּהִנְדֹּף

כְּהִנְדֹּף עָשָׁן תִּנְדֹּף (תהלים סח ג)

מקור מבנין נִפְעַל מחסרי פ"א נו"ן, והראוי כְּהִנָּדֹף, על משקל **הִנָּתֵן** תִּנָּתֵן הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל (ירמיהו לח ג). ויש אומרים שהוא שם על משקל **כְּהִתּוּךְ** כֶּסֶף (יחזקאל כב כב) שבא בחסרון נו"ן השורש, והיה ראוי כְּהִנָּתוּךְ, אלא שבא בשורק, וכְּהִנְדֹּף בחולם.

כְּהִתּוּךְ
כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף (יחזקאל כב כב)
בארתיה במלת **כְּהִנְדֹּךְ** הקודמת.

כְּמְטַחֲוֵי
כְּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת (בראשית כא טז)
בינוני מבנין פִּעֵל, שרשו טחה, ובא בהפוך ה"א למ"ד-הפֹּעל לוא"ו נעה, והיחיד ממנו מְטַחֲוֶה, הה"א אות רביעית בו, כמו כִּי אַתָּה **מְתַחֲרֶה** בָּאֲרֶז (ירמיהו כב טו). ויבנה כל הבנין ממנו על דרך נחי למ"ד ה"א: טְחֲוָה, טְחֲוֵיתָ, טְחֲוֵיתִי וכולי. ויש אומרים שהוא שם בלשון רבים בתוספת מ"ם האמנת"י.

כַּנִּלְתְּךָ
כַּנִּלְתְּךָ לִבְגֹּד (ישעיהו לג א)
מקור מבנין הִפְעִיל מנחי למ"ד ה"א, שרשו נלה, והראוי כְּהַנְלוֹתְךָ על משקל כְּהַגְלוֹתְךָ, ובא בחסורון ה"א הבנין, והוטלה תנועתה על כ"ף בכל"ם כמנהג. והדגש שבנו"ן הוא לתפארת ואינו מורה על הה"א החסרה, כי אין דגש מורה על חסרון ה"א לעולם, כמבואר בפרק שירה בשיר ה. וזה דוקא במלה אחת, אבל בשתי מלות נמצא דגש תמורת הה"א, כמו **מַזֶּה** בְיֶדֶךָ (שמות ד ב), **מַלָּכֶם** תְּדַכְּאוּ (ישעיהו ג טו).

כְּקִרְבְּכֶם
כְּקִרְבְּכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה (דברים כ ב)
מקור מהקל מהשלמים עם כ"ף בכל"ם וכנוי הנמצאים. והיה ראוי להיות כְּקִרְבָתְכֶם על משקל **בַּאֲכָלְכֶם** (במדבר טו יט), ובא פ"א-הפֹּעל בקמץ רחב ועי"ן-הפֹּעל בקמץ-חטוף, כאלו היתה העי"ן גרונית, כמו יַעַן **מָאַסְכֶם** בַּדָּבָר הַזֶּה (ישעיהו ל יב). והנה רוב העולם טועים בקריאת המלה הזאת, לא לבד בנקודתה, כי אף קוראים אותה בקרבכם בבי"ת. וכבר מנו אותה בעלי המסורת באלפא ביתא מן המלות אשר כ"ף בראשיהם וכל חד לית דכותיה.

כְּשַׁךְ
כְּשַׁךְ יְקוּשִׁים (ירמיהו ה כו)
מקור מבנין הקל מפעלי הכפל עם כ"ף בכל"ם, שרשו שכך, והוא על משקל **לָרַד** לְפָנָיו גּוֹיִם (ישעיהו מה א), שרשו רדד, והיו ראויים להיות בתשלומם כְּשָׁכַךְ, לְרַדַּד, על משקל **כְּשָׁכַב** אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ (מ"א א כא), ובהעדר העי"ן הוטלה תנועתה על הפ"א כמנהג.

אות הלמ"ד

לָלַת

הָרָה **לָלַת** (ש"א ד יט)

מקור מהקל עם למ"ד בכל"ם ותוספת תי"ו, ושרשו ילל, והיה ראוי לָלֶלֶת על משקל לָשֶׁבֶת, ולפגישת שלשה למ"דין חסרו למ"ד-הפֹעל, ולהכרת החסרון החליפו הסגול לפתח, כמו שיעשו במלת **מְשָׁרַת** אֶת הַמֶּלֶךְ (מ"א א טו), הראוי מְשָׁרֶתֶת. ויש אומרים ששרשו ילד, והראוי לָלֶדֶת, וכן תרגם יונתן לְמֵילַד; ולפי שהדל"ת והתי"ו שתיהן רפויות ומתדמות במבטא, חסרו הדל"ת להקל. וכן עשו במלת אֶחָת, הראוי אַחֶדֶת על משקל **עַוֶרֶת** אוֹ שָׁבוּר (ויקרא כב כב).

לְבָרָם

לְבָרָם הָאֱלֹהִים (קהלת ג יח)

עבר מבנין הקל לנסתר מנחי למ"ד ה"א עם כנוי הנסתרים, על משקל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר **רָאָם** (בראשית לב ג). וזה דקדוק זר, כי לֹא נמצאת למ"ד שמושית בעוברים. ואפילו לדחוק ולבאר הלמ"ד במקום לַאֲשֶׁר לא יתכן בעיני. ויותר נכון שהוא מקור מהקל מפעלי הכפל, והיה ראוי לְבָרְם, הרי"ש בדגש, על משקל **לְהַמָּם** וּלְאַבְּדָם (אסתר ט כד), והחטף-קמץ כמו השורק בהרבה מקומות, והלמ"ד הוא של בכל"ם, והמ"ם לכנוי הנסתרים, והרי הוא כמו לָבוֹר אוֹתָם. ויש אומרים שהוא מקור מבנין פִּעֵל הדגוש, והקמץ בבי"ת לתשלום הדגש הראוי ברי"ש, והרי הוא כמו לְבָרְרָם מן **לְבָרֵר** וְלַלְבֵּן (דניאל יא לה).

לְדַרְיוֹשׁ

לְדַרְיוֹשׁ הַדָּבָר (עזרא י טז)

מקור מהקל כמו לְדָרוֹשׁ, ובא ביו"ד נוספת נעה בין העי"ן והלמ"ד, ואין כמוה מלה שתהיה אות נעה נוספת בין האותיות השרשיות. ולדעת האומר כי אל"ף של שְׁמֹאל אינה שרשית, יהיה כמוה **וְאַשְׁמְאִילָה** (בראשית יג ט), כמו שכתבתי שם.

לְהֵחַלּוֹ

בַּעַל בְּעָמָיו **לְהֵחַלּוֹ** (ויקרא כא ד)

מקור מִנְפָּעַל מהכפולים, שרשו חלל. ובלי כנוי היה לְהֵחַל, על משקל כְּתֹת **לְהֵדַק** (דה"ב לד ז), שהוא גם כן מקור מִנְפָּעַל מהכפולים על דעת רבי יעקב בן אלעזר. ויש אומרים כי לְהֵחַלּוֹ מקור מבנין הִפְעִיל מהכפולים, ונהפכו בו הנקדות, כי היה ראוי לְהַחֵלּוֹ, כמו שבא בלי כנוי לְהָחֵל, לְהָדֵק.

לְהַפְרִכֶם

לְהַפְרִכֶם אֶת בְּרִיתִי (ויקרא כו טו)

מקור מבנין הִפְעִיל מנחי העי"ן, שרשו פור, ונהפכו בו התנועות, הראוי לַהֲפִירְכֶם, השוא שתחת הלמ"ד היה ראוי להיות תחת הה"א, והפתח שתחת הה"א היה ראוי תחת הלמ"ד, והחירק נפל. וכן נהפכו המלות **בָּהְשַׁמָּה** מֵהֶם (ויקרא כו מג), כמו שכתבתי שם.

לַהְשׁוֹת

לַהְשׁוֹת גַּלִּים נִצִּים (מ"ב יט כה)

מקור מבנין הִפְעִיל מנחי למ"ד, שרשו שָׁאָה, והיה ראוי לְהַשְׁאוֹת, כמו שהוא בישעיה לז (פסוק כו), ובהעדר האל"ף הוטלה תנועתה על השי"ן. ולא תוכל ה"א הבנין להפתח על השי"ן החלומה אם לא תדגש, לפיכך החליפו תנועת הלמ"ד והה"א, כמו שעשו במלת **לְהַפְרִכֶם** אֶת בְּרִיתִי.

לַחְמָם

אֵין גַּחֶלֶת **לַחְמָם** (ישעיהו מז יד); וְשֹׂרֶשׁ רְתָמִים **לַחְמָם** (איוב ל ד)

שניהם מקורים מהקל מהכפולים, שרשם חמם. ובא בשלמות על משקל לַחֲנַן מן יְחַכֶּה יְיָ **לַחֲנַנְכֶם** (ישעיהו ל יח). וכן נמצא המקור בפתח בשלמים, כמו **לְשָׁכַב** אֶת בַּת יַעֲקֹב (בראשית לד ז). ואף על פי שמ"ם של לַחְמָם בשניהם קמוצים, הוא כן בעבור ההפסק. ורש"י פירש, רְתָמִים לַחְמָם – המ"ם לכנוי הנסתרים מן לֶחֶם, כמו יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת **לַחְמָם** (יחזקאל ד יג).

לְחֶנְנָהּ

כִּי עֵת **לְחֶנְנָהּ** (תהלים קב יד)

מקור מבנין פִּעֵל מהכפולים, והיה ראוי להיות לְחַנְּנָהּ – החי"ת בפתח והנו"ן הראשונה דגושה, אלא שהוקל ובא בפתח-קטן תמורת פתח-גדול.

לַחֲנַנְכֶם

יְחַכֶּה יְיָ **לַחֲנַנְכֶם** (ישעיהו ל יח)

מקור מהקל מפעלי הכפל. ובלי כנוי – לַחֲנַן כמו **לַחְמָם** (ישעיהו מז יד) כמו שכתבתי למעלה במלת **לְחֶנְנָהּ**.

לְיַחְמֵנָה

לְיַחְמֵנָּה בַּמַּקְלוֹת (בראשית ל מא)

מקור מפֹּעֵל הדגוש, שרשו יחם, והנו"ן הדגושה עם ה"א לכנוי הנסתר, כמו לְיַחֵם אוֹתָהּ, כגון **תִּשְׁמְטֶנָּה** וּנְטַשְׁתָּהּ (שמות כג יא), וְאִם **יִרְאֶנָּה** הַכֹּהֵן (ויקרא יג כא). וזה הדקדוק

הוא זר בעיני, כי אין מנהג כנוי הנסתרת לבא בנו"ן ה"א, רק עם אותיות אית"ן. לכן יותר טוב שנאמר כי הנו"ן לכנוי הנסתרות הוא, כמו לְיַחֲמָן, ובא בתוספת ה"א, כמו **אוֹתָנָה** בְּחָכְמָה (שמות לה כו), שהוא כמו אוֹתָן, וכן עַד **בֹּאָנָה** בֵּית לָחֶם (רות א יט), כמו בּוֹאָן, והוא כמו לְיַחֵם אוֹתָן. והיה ראוי להיות המ"ם בקמץ והנו"ן רפויה – לְיַחְמָנָה, אלא שבעבור הכנוי הוסב הקמץ-גדול לקטן, כמו צָעִיר **רֹדֶם** (תהלים סח כח), שהוא כמו רוֹדָם. והדגש לתפארת הקריאה, כדגש **תִּרְאֶינָּה** בָּהּ (מיכה ז י).

לְעַד

לְיוֹם קוּמִי **לָעַד** (צפניה ג ח)

שרשו עדד, והוא מקור על משקל **לָרַד** לְפָנָיו גּוֹיִם אשר אבאר אחר זה, והוא מענין בַּבֹּקֶר יֹאכַל **עַד** (בראשית מט כז), ולזה נוטה דעת המתרגם שתרגם לְמֵידַן. ויש אומרים ששרשו עוד, והוא שֵׁם, כמו וְאַל **לָעַד** תִּזְכֹּר עָוֹן (ישעיהו סד ח), עוֹמֶדֶת **לָעַד** (תהלים יט י) וזולתם. אבל לפי שבזה נקודה הלמ"ד בשוא, יותר נכון שיהיה מענין אחד ומשורש אחד. והרב רבי דוד קמחי הביאו בשורש עד ובשורש עוד.

לְרַד

לָרַד לְפָנָיו גּוֹיִם (ישעיהו מה א)

כבר כתבתי דקדוקו במלת **כְּשַׁחַ** (ירמיהו ה כו), וגם מלת **לָעַד** הקודמת היא במשקלו לפי דעת קצת.

לְתִתַּן

לְתִתַּן שָׁם אֶת אֶרוֹן בְּרִית (מ"א ו יט)

מקור מהקל מחסרי הקצוות עם למ"ד בכל"ם ובתוספת נו"ן בסוף, התי"ו הראשונה עי"ן-הפֹּעל, והשנייה היא נוספת כדרך המקור מחסרי הפ"א, והיא דגושה לחסרון נו"ן למ"ד-הפֹּעל, והראוי לָתֶנֶת.

אות המ"ם

מַבְלִיגִיתִי

מַבְלִיגִיתִי עָלַי יָגוֹן (ירמיהו ח יח)

מלה מורכבת מן מַבְלִיג ומן מַבְלִיגָה, בינוני מבנין הִפְעִיל מהשלמים, כי מן מַבְלִיג עם כנוי המדבר – מַבְלִיגִי, ומן מַבְלִיגָה היה מַבְלִיגָתִי. ויש אומרים כי הוא שם-פֹּעל, הנפרד ממנו מַבְלִיגִית, על משקל **מַרְבִּית** (ש"א ב לג) שראוי בתשלומו מַרְבִּיִית בג' יו"דין, האחת היא יו"ד המשך, כמו שהיא אחר למ"ד של מַבְלִיגִית, והשנייה היא במקום

למ"ד-הפֹּעַל, כי שרשה רבה, והשלישית היא יו"ד לנקבה, כמו יו"ד עִבְרִית, מְצֹרָית ודומיהם. וכן **מַשְׁכִּית** (ויקרא כו א) בתשלומו מַשְׁכִּיִּית בשלשה יו"דין.

מְבַעֲתֶךָ

רוּחַ אֱלֹהִים רָעָה **מְבַעֲתֶךָּ** (ש"א טז טו)

בינוני ליחיד מִפֹּעַל הדגוש מהשלמים, הנפרד ממנו מְבַעֵת אוֹתְךָ. והיה ראוי להיות מְבַעֲתֶךָ, אלא שצירי העי"ן הוסב לחירק עם הכנוי, כמו **מְקַדִּשְׁכֶם** (שמות לא יג) הראוי מְקַדֵּשְׁכֶם. ודגש הך' בארתי במלת **אֲתָּקָנְךָ** (ירמיהו כב כד). ויש אומרים כי הוא בינוני ליחידה, והראוי מְבַעֲתָתְךָ, והנפרד ממנו מְבַעֲתָת אוֹתְךָ, ולפגישת שני הת"וין חסרו האחת ודגשו האחרת להורות עליה, וזהו יותר נכון.

מְגַמַּת

מְגַמַּת פְּנֵיהֶם קָדִימָה (חבקוק א ט)

בינוני לנקבה מִפֹּעַל הדגוש, ושרשו גמא, והראוי מְגַמֵּאת. ובא על דרך נחי למ"ד ה"א, כי היה בלי סמיכות מְגַמָּה, על משקל אֲשֶׁר אֲנִי **מְצַוֶּה** אֹתְךָ (בראשית כז ח), כך דעת רבי יוסף בעל הזכרון. ויש אומרים שהוא שם בתוספת מ"ם האמנת"י, והוא יותר נכון.

מֵזִין

שֶׁקֶר [**מַזִּין**] (משלי יז ד)

בינוני ליחיד מבנין הִפְעִיל מנחי פ"א אל"ף, והראוי מַאֲזִין. ומשך הצרי במ"ם להורות על נחות האל"ף.

מְחַסְפֶּס

דַּק **מְחַסְפֵּס** (שמות טז יד)

שרשו חסף מן **מַחְשַׂף** הַלָּבָן (בראשית ל לז), ונכפלה בו עי"ן-הפעל, והשי"ן והסמ"ך מתחלפים. ולזה נוטה דעת אונקלוס שתרגם מַקְלַף. ואם כן הוא פעול מבנין פִּעֵל הדגוש, על משקל **מְכֻרְבָּל** (דה"א טו כז), ונוכל לבנות ממנו כל בנין פִּעֵל: חִסְפֵּס, חִסְפַּסְתָּ וכולי. ויש אומרים שהוא של בן ארבע אותיות ואין לו חבר במקרא, והראשון נכון.

מַלְפְּנוּ

מַלְפֵּנוּ מִבַּהֲמוֹת אָרֶץ (איוב לה יא)

בינוני ליחיד מבנין פִּעֵל הדגוש, והיה ראוי מְאַלְפֵּנוּ, ובהעדר האל"ף הוטלה תנועתה על המ"ם. ויש אומרים שהוא כמו מַאֲלִיפֵּנוּ, בינוני מֵהַפְעִיל, וכבר זכרתי דקדוקו במלת **וַיַּבְשֵּׁהוּ** (נחום א ד), **וַיִּגֶּה** (איכה ג לג), **וְאַבְּדֵךְ** (יחזקאל כח טז) וחבריהם שזכרתי.

מִנְאָץ
כָּל הַיּוֹם שְׁמִי **מִנְאָץ** (ישעיהו נב ה)
מלה מורכבת מבינוני היחיד של בנין הִתְפַּעֵל, ומבינוני תואר של בנין פִּעֵל הדגוש. שאם היתה מהִתְפַּעֵל היתה מְנָאֵץ, ודגש הנו"ן מורה על התי"ו, ותשלומו מְתְנָאֵץ, ואם היה כלו תואר מבנין פּוּעַל, היה נוֹאָץ, עכשיו הוא מרכב משניהם.

מוּעָדֶת
שֵׁן רֹעָה וְרֶגֶל **מוּעָדֶת** (משלי כה יט)
יש אומרים שהוא תואר לנקבה מהשלמים מבנין פָּעַל על משקל פָּקֶדֶת, והקמץ שבעי"ן בעבור ההפסק. ויש אומרים שהשורק במ"ם מקום חולם, והוא בינוני מהקל על משקל פּוֹקֶדֶת.

מְקַלְלַוְנִי
כֶּלֶה **מְקַלְלַוְנִי** (ירמיהו טו י)
יש אומרים שהוא מורכב מבינוני לרבים ובינוני ליחיד מבנין פִּעֵל הדגוש; בהתחבר כנוי היחיד על מְקַלְלִים תאמר מְקַלְלָיו, ובהתחבר כנוי המדבר על מְקַלֵּל תאמר מְקַלְלֵנִי; הרי שמלת מְקַלְלַוְנִי מורכב מבינוני לרבים עם כנוי הנסתר, ומן בינוני ליחיד עם כנוי המדבר. ויש אומרים שהיא מורכבת מן קָלָה ומן קָלוֹן, שהם שני שרשים קרובים לענין אחד, רוצה לומר קלה וקלל, והוא"ו היא תמורת ה"א קלה. ויש אומרים כי הוא"ו נוספת, והוא כמו מְקַלְלֵנִי בינוני ליחיד עם כנוי המדבר לבדו. וזה לא יתכן, כי לא נמצאת וא"ו נעה נוספת באמצע המלה לעולם.

מְקֻנָּנְתְּ
מְקֻנָּנְתְּ בָּאֲרָזִים (ירמיהו כב כג)
מלה מורכבת מן מְקֻנָּנֶת – פעול ליחידה מבנין פִּעֵל הדגוש, ומן קִנָּנְתְּ – עבר לנמצאת מבנין פָּעַל. ויש אומרים שהוא מְקֻנָּנֶת בלי הרכבה, רק שנפתחה העי"ן בפתח-גדול תמורת פתח-קטן, כמו שכתבתי במלת **יִשַּׁבְתְּ** (ירמיהו כב כג).

מְשָׁרַת
מְשָׁרַת אֶת הַמֶּלֶךְ (מ"א א טו)
בינוני לנקבה מבנין פִּעֵל מהשלמים, והראוי מְשָׁרֶתֶת, ולפגישת שני הת"וין נחסרה תי"ו למ"ד-הפֹּעל, והוטלה תנועתה שהוא הפתח, על עי"ן-הפֹּעל שהוא הרי"ש, כמו שכתוב במלת **לָלַת** (ש"א ד יט).

מִשְׁתַּחֲוִיתֶם

מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קֶדֶמָה (יחזקאל ח טז)

מלה מורכבת מן מְשְׁתַּחֲוִים בינוני לרבים, ומן הִשְׁתַּחֲוִיתֶם עבר לנמצאים מבנין הִתְפַּעֵל. ויש אומרים כי אין בה הרכבה, רק התי"ו היא במקום ה"א נוספת בהִשְׁתַּחֲוָה וּאֶשְׁתַּחֲוֶה, כמו שכתבתי במלת **וַיִּשְׁתַּחוּ** (בראשית יח ב). ולא נכון זה בעיני, כי לפי זה היה לו לומר מִשְׁתַּחֲוִיתִים – התי"ו בחירק.

מְתַחֲרֶה

מְתַחֲרֶה בָּאָרֶז (ירמיהו כב טו)

בינוני ליחיד, והה"א אות רביעית בו, כמו **תְּתַחֲרֶה** אֶת הַסּוּסִים (ירמיהו יב ה), וכן מְטַחֲוֶה מן **כִּמְטַחֲוֵי** קֶשֶׁת (בראשית כא טז), כאשר בארתי במקומו.

אות הנו"ן

נִינָם

נִינָם יָחַד (תהלים עד ח)

עתיד קל למדברים-בעדם מנחי הקצוות, שרשו ינה, והוא כמו נִינָה אוֹתָם לשון הונאה, על משקל **וַנִּירֶם** אֲבַד חֶשְׁבּוֹן (במדבר כא ל), שהוא כמו וַנִּירֶה אוֹתָם. ויש אומרים כי נִינָם הוא שם מלשון **נִין** וָנֶכֶד (ישעיהו יד כב), ופירוש נִין שֶׁלָּהֶם, ולזה נוטה דעת המתרגם ורבינו שלמה ז"ל. ואני אומר, אבל לפי שהוא"ו נקודה בפתח, מורה שהוא עתיד, והוא"ו היא וא"ו ההפוך. אבל אם היה שם – וְנִירֶם, כי לא נמצא וא"ו פתוחה בראש השמות, רק על אחה"ע הנקודות בשוא.

נֵאָרִים

בַּמְּאֵרָה אַתֶּם **נֵאָרִים** (מלאכי ג ט)

כבר בארתיה במלת **הַנֶּאֱחָמִים** (ישעיהו נז ה) לפי דעת זולתי. ונראה בעיני היותר נכון שבא הצרי במקום שוא, והיה ראוי נְאָרִים על משקל וּבָם אֲנַחְנוּ **נֶמַקִּים** (יחזקאל לג י), ולפי שהרי"ש אינה מקבלת דגש, בא משך הקמץ תחת האל"ף כמנהג.

נִגְאֲלוּ

נִגְאֲלוּ בַדָּם (ישעיהו נט ג)

מלה מורכבת מעבר מבנין נִפְעַל, ומעבר מבנין פֹּעַל. כי מִנִּפְעַל לבד היה נִגְאָלוּ, ומִפֹּעַל לבד היה גּוֹאֲלוּ על משקל **דֹּעֲכוּ** (תהלים קיח יב), עכשיו הוא מורכב משניהם.

נִחַנְתְּ

מַה **נִּחַנְתְּ** (ירמיהו כב כג)

היה ראוי להיות נְחָנַנְתְּ, ובהעדר עי"ן-הפֹּעל הוטלה תנועתה שהוא הפתח בפ"א-הפֹּעל. וגם משך צרי נו"ן הבנין תמורת דגש הראוי בחי"ת שהיא פ"א-הפֹּעל, להבלעת עי"ן-הפֹּעל. והוא עבר לנמצאת מבנין נִפְעַל מפעלי הכפל, ובא חסר על דרך השלמים, כי לפי מנהג פעלי הכפל היה לו לומר נְחַנּוֹת, כמו מן סבב – נְסַבּוֹת.

נולְדוּ

נולְדוּ לְהָרְפָּא בְּגַת (דה"א כ ח)

יש אומרים שהיא מלה מורכבת מן נוֹלְדוּ עבר לנסתר מִנִּפְעַל, ומן יֻלְּדוּ עבר פֻּעַל, ודגש הלמ"ד שהוא עי"ן-הפֹּעל מורה עליו. ודינו בתשלום הרכבתו נְיֻלְּדוּ, הנו"ן מִנִּפְעַל, והדגש והשורק מִפֻּעַל. ויש אומרים שהוא מבנין נִפְעַל לבד, והראוי נוֹלְדוּ, אלא שבא הדגש תמורת הנח. ואף על פי שנכתב בו הנח שהוא הוא"ו, הרי הוא כאלו אינו כי הדגש מבטלו, ובא תמורתו אצלו.

נַעֲוַת

נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת (ש"א כ ל)

אם מלת בֶּן נקודה בסגול, יהי נַעֲוַת תואר נִפְעַל לנקבה, שרשו עוה, ונהפך הה"א לתי"ו בסמיכות כמנהג. אבל אם בֵּן נקוד בצרי, אינו סמוך לנַעֲוַת. ונַעֲוַת מכל מקום סמוך, כי הוא"ו בפתח כדין סמיכות תואר נִפְעַל בשלמים, כי שרשו עות. אבל ברוב הספרים בֶּן הוא בסגול.

נִפְלְאַתָה

נִפְלְאַתָה אַהֲבָתְךָ לִי (ש"ב א כו)

יש אומרים שהוא עבר לנסתרת מבנין נִפְעַל, בכפל סימן הנקבה להפלגת האהבה הפלא ופלא, כי יספיק לומר נִפְלְאָה לבד או נִפְלֵאת לבד. ויש אומרים שהוא מורכב מן פלא ופלה, כאשר כתבתי במלת **הֶחְבְּאַתָה** (יהושע ו יז).

נְשַׁדְנוּ

שֹׁדוֹד **נְשַׁדְנוּ** (מיכה ב ד)

עבר למדברים-בעדם מבנין נִפְעַל, והשורק שבדל"ת מקום חולם, ויבא זה תמורת זה בהרבה מקומות, והראוי נְשֻׁדּוֹנוּ על משקל נְסֻבּוֹנוּ מהכפולים. ויש אומרים שהנו"ן וא"ו כנוי המדברים, והוא כשתי מלות, נָשַׁדּוּ על משקל **נָסַבּוּ** (בראשית יט ד), ובעבור הכנוי שב הקמץ לשוא כמנהג.

נַשַּׁנִי
נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲמָלִי (בראשית מא נא)
עבר מבנין פִּעֵל מהכפולים, על משקל כִּי **חַנַּנִי** אֱלֹהִים (בראשית לג יא) מהכפולים, ודגש השי"ן מורה שהוא מהכפולים, שרשו נשש. ויש אומרים שפתח השי"ן תמורת חירק, והוא כמו נְשַׁנִי, והוא עבר מבנין פִּעֵל מנחי הלמ"ד על משקל צִוַּנִי, מן **נָשִׁיתִי** טוֹבָה (איכה ג יז).

נִשְׁתָּוָה
וְאֵשֶׁת מִדְיָנִים **נִשְׁתָּוָה** (משלי כז טו)
מלה מורכבת מן בינוני נִפְעַל לנקבה ומבינוני לנקבה מבנין הִתְפַּעֵל; כי מבנין נִפְעַל לבד היה נִשְׁוָה על משקל נִגְלָה, ומבנין הִתְפַּעֵל לבד היה מִשְׁתַּוָּה על משקל מִתְגַּלָּה. אלא שהוא"ו היתה ראויה להדגש כדין כל הִתְפַּעֵל, אלא שנפל הדגש להקל. גם נקדמה שי"ן פ"א-הפֹּעל לתי"ו הִתְפַּעֵל, כדין אותיות ז"ס ש"ץ.

אות הסמ"ך

סַלְסֶלָהּ
סַלְסְלָהּ וּתְרוֹמְמֶךָּ (משלי ד ח)
צווי ליחיד מפעלי הכפל עם כנוי הנסתרת, כפול בו פ"א-הפֹּעל אחר עי"ן-הפֹּעל. וזולת הכנוי היה סַלְסֵל, על משקל קַלְקֵל, גַּלְגֵּל, וכבר דברתי בם בספר הבחור במאמר ב בעקר יג.

סְעָה
סֹעָה מִסָּעַר (תהלים נה ט)
הוא בינוני לנקבה מהקל מנחי למ"ד ה"א על משקל עַיִן **רֹאָה** (משלי כ יב), וענינו לפי מקומו לשון התעוררות, ואין לו דומה במקרא. ויש אומרים שהוא לשון נסיעה, ונפלה ממנו נו"ן פ"א-הפֹּעל, ודינו נוֹסֵעָה בינוני לנקבה. ולזה נוטה דעת רש"י, אבל אינו נכון בדקדוק, כי לא תפול הנו"ן בבינוניים לעולם.

אות העי"ן

עֲלֻפָּה
וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו **עֲלֻפָּה** (יחזקאל לא טו)

בינוני תואר מבנין פָּעַל, והה"א נוספת, כמו **צְחֵה** (ישעיהו ה יג), אִשֶּׁה, ודומיהם, והראוי עֲלֵף על משקל אֵינֶנּוּ **אֻכָּל** (שמות ג ב).

עֵיפָתָה

עֵיפָתָה כְּמוֹ אֹפֶל (איוב י כב)

הוא בלשון נקבה, הנפרד ממנו עֹשֶׂה שַׁחַר **עֵיפָה** (עמוס ד יג), ובא בשני סימני הנקבה, כמו **יְשׁוּעָתָה** (יונה ב י), **עֶזְרָתָה** (תהלים מד כז). ויש אומרים כי שרשו עוף, והה"א לכנוי הנקבה וראויה להיות במפיק, והרבה הדומין לה, והראשון נכון.

אות הפ"א

פָּארוּר

כָּל פָּנִים קִבְּצוּ **פָּארוּר** (יואל ב ו)

שרשו פאר, ונכפלה בו הלמ"ד, כמו **שַׁבְּלוּל** (תהלים נח ט), והוא מלשון פאר. ויש אומרים ששרשו פרר, והאל"ף נוספת, והוא מלשון וּבִשְּׁלוּ **בַּפָּרוּר** (במדבר יא ח). והפירוש הראשון הוא כדברי מנחם בן סרוק, והשני כדברי דונש בן לברט. ורש"י ויונתן פירשו כדברי דונש.

פְּדָעֵהוּ

פְּדָעֵהוּ מֶרֶדֶת שָׁחַת (איוב לג כד)

יש אומרים שהעי"ן נוספת, והוא כמו פְּדֵהוּ. וזה לא יתכן, כי לא תבא אות נוספת באמצע המלות, רק אותיות יהו"א. ויש אומרים כי העי"ן במקום אל"ף, והראוי פְּדָאֵהוּ, והאל"ף היא במקום ה"א השורש, כמו מן תלה – אֲשֶׁר **תְּלָאוּם** שָׁמָּה (ש"ב כא יב), ודומיהם רבים. ויש אומרים על פֶּתַע, שהעי"ן תמורת אל"ף של פִּתְאוֹם, ויהיה **בְּפֶתַע פִּתְאֹם** (במדבר ו ט) כפל מלה, כמו **בִּמְאֹד מְאֹד** (שמות א ז). ואני אומר כי במלת פְּדָעֵהוּ העי"ן במקום ה"א ממש, ויהיה פדע כמו פדה, כמו וְלִפְנֵי **הִתְגַּלַּע** הָרִיב נְטוֹשׁ (משלי יז יד), שהוא כמו הִתְגַּלָּה, על דעת רבינו שלמה ז"ל.

פַּרְשֵׁז

פַּרְשֵׁז עָלָיו עֲנָנוֹ (איוב כו ט)

הוא כמו פָּרַשׂ בשי"ן שמאלית, והזי"ן נוספת. וצריכין לומר כי בעבור רבוי התנועות שב הקמץ לפתח. ויש אומרים שהיא מלה מורכבת מן פָּרַשׂ שַׁדַּי זִיו (שבת פח ב).

אות הצד"י

צְחֵה
צְחֵה צָמָא (ישעיהו ה יג)
שם תואר מהכפולים, שרשו צחה, והה"א נוספת על משקל **אִשָּׁה** לַיְיָ (שמות כט יח). ויש אומרים כי הוא פעל עבר מבנין הקל מנחי הלמ"ד, שרשו צחה, וראוי להיות צחה על משקל צוה, ונהפך הקמץ-גדול לקטן, והוא מלשון צווחה.

צַמְתוּתֵנִי
בְּעוּתֵיךְ **צַמְתוּתֵנִי** (תהלים פח יז)
מלה מורכבת מן צְמִתוּ עבר לנסתרים ומן צַמַּתְתֶּם עבר לנמצאים, שניהם מבנין פִּעֵל הדגוש. כי אם היה הכנוי מן צְמִתוּ לבד היה צְמִתוּנִי, ומן צַמַּתְתֶּם לבד היה צַמַּתְתֵּנִי. ויש אומרים שבא כפול לחזק הענין, כמו **יָפְיְפִיתְ** מִבְּנֵי אָדָם (תהלים מה ג), וירצה לומר צְמִתוּנִי וצַמְתוּנִי גם פעמים רבות.

צֹנֶה
צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם (תהלים ח ח)
חסר האל"ף הכתובה במלת צֹאן, והיא במקום וא"ו השרשית כי שרשו צון, והה"א היא נוספת. ונהפכה לאל"ף נעה במלת וּגְדֵרֹת **לְצֹנַאֲכֶם** (במדבר לב כד), כמו שפירש רבינו שלמה בשם רבי משה הדרשן.

צָקוֹן
צָקוֹן לַחַשׁ (ישעיהו כו טז)
יש אומרים שהוא עבר קל מנחי העי"ן, שרשו צוק, ובא בתוספת נו"ן, וזולת הנו"ן היה צָקוּ, על משקל **צָפוּ** מַיִם עַל רֹאשִׁי (איכה ג נד). ויש אומרים שהוא עבר קל מנחי פ"א יו"ד, שרשו יצק, ותחסר יו"ד השורש בעבר, כמו וְהַיּוֹם **רַד** מְאֹד (שופטים יט יא), ומשפטו בתשלומו עם נו"ן הנוספת יָצָקוֹן, על משקל אֲשֶׁר לֹא **יָדְעוֹן** אֲבוֹתֵיךְ (דברים ח טז). ולדעת רבינו שלמה הוא שם דבר, וכן יסד הפייט: צָקוֹן לַחֲשָׁם קְשׁוֹב (סליחות - ישראל נושע בה').

אות הקו"ף

קְבָה
קְבָה לִי (במדבר כב יא)
על משקל **אָרָה** לִי (במדבר כב ו) כאשר בארתי במקומו.

קָחָם
קָחָם **עַל** זְרוֹעֹתָיו (הושע יא ג)
עבר קל עם כנוי הנסתרים, והיה ראוי לְקָחָם, ובא בחסרון הלמ"ד, שאין כן מנהג בעבר רק בעתידים – אֶקַח, יִקַּח וכולי. ובא כמוהו העבר בחסרון הלמ"ד במלת **קָח** עַל מַיִם רַבִּים (יחזקאל יז ה), שהוא כמו לָקַח. ויש אומרים שהוא מקור מבנין הקל, הראוי בתשלומו לְקָחָם על משקל **עָזְבָם** (ירמיהו ט יב), ותחסר ממנו גם כן למ"ד בכל"ם, והראוי לְלָקָחָם, ובהעדר פ"א-הפֹּעל הוטלה תנועתה שהוא הקמץ-חטוף תחת עי"ן-הפֹּעל, והוסב לקמץ רחב – קָחָם.

קָסָמִי
קָסָמִי נָא לִי (ש"א כח ח)
צווי מהקל מהשלמים לנקבה, והראוי קָסְמִי על משקל **מָלְכִי** עָלֵינוּ (שופטים ט י), והוסב החטף-קמץ תחת עי"ן-הפֹּעל כאילו היתה העי"ן גרונית. וכן הוסב במלת **כְּקָרָבְכֶם** (דברים כ ב), כמו שכתבתי שם.

אות הרי"ש

רָד
וְהַיּוֹם רָד מְאֹד (שופטים יט יא)
פעל עבר לנסתר מבנין הקל, והיה ראוי יָרַד, ובא בחסרון יו"ד פ"א-הפֹּעל שלא כמנהג בעוברים. וכמוהו **צָקוּן** לַחַשׁ (ישעיהו כו טז), כמו שכתבתי לעיל. ולכן הוא רָד קמוץ, להורות שהוא עבר. וכן המסורת עליו: לית קמץ, וא' רַד **עִם** אֵל (הושע יב א), הוא בפתח כמנהג הכפולים, כי שרשו רדד.

רֶטְפַּשׁ
רֶטְפַּשׁ **בְּשָׂרוֹ** (איוב לג כה)
יש אומרים שהוא פעל של ארבע אותיות, וענינו לפי מקומו: נתרכך. ויש אומרים שהיא מלה מורכבת משתי מלות, רוצה לומר רטוב ופשׁ. ויש אומרים כי רֶטְפַּשׁ בא"ת ב"ש רטוב – הפ"א וא"ו והשי"ן בי"ת.

אות השי"ן

שָׁאטְךָ
שָׁאטְךָ **בְּנֶפֶשׁ** (יחזקאל כה ו)

מקור מבנין הקל מן השלמים עם כנוי הנמצא, והיה ראוי להיות שָׁאְטָךְ על משקל שָׁכְבְּךָ, והוסב החטף-קמץ הראוי להיות תחת הפ"א קמץ-רחב, ואל"ף עי"ן-הפֹּעל נחה. ויש אומרים כי הוא שם, והיה ראוי להיות שָׁאְטָךְ מן **בִּשְׁאָט** נֶפֶשׁ (יחזקאל לו ה), ולהניח האל"ף כדי להקל הוטלה תנועתה על השי"ן והיה לקמץ-רחב.

שַׁכַּנְתְּ

שַׁכַּנְתְּ עַל מַיִם רַבִּים (ירמיהו נא יג)

הוא על משקל **יִשַּׁבְתְּ** בַּלְּבָנוֹן (ירמיהו כב כג), **וְיִלַּדְתְּ** בֵּן (בראשית טז יא), וכבר בארתים במקומם.

שִׁפְרָה

בְּרוּחוֹ שָׁמַיִם **שִׁפְרָה** (איוב כו יג)

יש אומרים שבי"ת בְּרוּחוֹ נוספת כבי"ת **בְּיָדֶיהָ** טָווּ (שמות לה כה), ויהיה שִׁפְרָה עבר לנסתר מבנין פִּעֵל הדגוש על משקל **בִּקְּשָׁה** (קהלת ז כח), ונפל ממנו הדגש להקל. ויש אומרים שהה"א נוספת, כמו שִׁפֵּר. ויש אומרים שהה"א אות רביעית בו, והוא על משקל טִחְוָה מן **כִּמְטַחֲוֵי** קֶשֶׁת (בראשית כא טז), כמו שכתבתי במקומו. ויבנה ממנו כל הבנין – שִׁפְרָה, שִׁפְרֵיתָ וכולי.

אות התי"ו

תְּאֵהֲבוּ

תְּאֵהֲבוּ פֶתִי (משלי א כב)

יש אומרים שהוא עתיד מהקל, והראוי תֶּאֱהְבוּ על משקל **יֶחֱרְדוּ** (הושע יא יא), אלא שנמשכה האל"ף בצרי לפי שהיא גרונית, והסגול הראוי תחת תי"ו האית"ן הוסב לשוא לסבה זו. ויש אומרים שהוא עתיד מבנין פִּעֵל הדגוש, והראוי תְּאַהֲבוּ על משקל וְאִם **תְּמָאֲנוּ** (ישעיהו א כ), והוסב הפתח לצרי.

תֹּבֵא

אִם יְפַתּוּךָ חַטָּאִים אַל **תֹּבֵא** (משלי א י)

מלה זרה משתי ענינים, שתחסר אל"ף פ"א-הפֹּעל מהמכתב, והומרה ה"א למ"ד-הפֹּעל באל"ף. והראוי: תֹּאבֶה.

תְּאָכְלֵהוּ

תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא נֻפָּח (איוב כ כו)

יש אומרים כי היא מהבנין הדומה למרובע, והוא כמו תְּאוֹכֵל אוֹתוֹ, הוא"ו הראויה אחר האל"ף היא אות רביעית, ובעבור סמיכות הכנוי שב חולם לקמץ-חטוף. וכבר בטלתי מציאות זה הבנין מכל וכל בספר הבחור במאמר ב בעקר ח. ויותר נכון לומר שהוא כמו תֹּאכְלֵהוּ, עתיד מבנין הקל, אלא שהוסב החולם הראוי להיות בתי"ו האית"ן והיה לחטף-קמץ תחת האל"ף.

תְּאֻמֵי

תְּאֻמֵי צְבִיָּה (שה"ש ז ד)

על משקל **גְּאֻלֵי** הַכְּהֻנָּה (נחמיה יג כט), ושם בארתים. אבל הראשון הוא **תְּאוֹמֵי** צְבִיָּה (שה"ש ד ה), ונתנו בעלי המסורת בהם סימן: תְּתָאוּ לָכֶם (במדבר לד ז), והמשכיל בסימני המסורת יבין זה. ובספר באור דרכי המסורת אשר הסכמתי לחבר יבוארו בו דברים אלה וכיוצא באלה כיד יי הטובה עלי.

תֵּאָמַנָה

עַל צַד **תֵּאָמַנָה** (ישעיהו ס ד)

הה"א נוספת, והוא לשון יחידה, כמו תֵּאָמַן, ורוצה לומר כל אחת ואחת. ויש אומרים שהנו"ן היתה ראויה להדגש להבלעת נו"ן למ"ד-הפֹּעל, ובא רפה כגון הֲלָהֵן **תֵּעָנֶנָּה** (רות א יג), כאשר אבאר במקומו, והוא עתיד לנסתרות מבנין נִפְעַל.

תָּבוֹאתָה

תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף (דברים לג טז)

עתיד לנסתרת מהקל, והראוי תָּבֹא, ובא הה"א ותי"ו נוספות, כמו שנוספה אחת מהן במלת וְתִקְרַב **וְתָבוֹאָה** (ישעיהו ה יט), וכמו שנוספו שתיהן בפעלים **נִפְלְאַתָּה** (ש"ב א כו), **הֶחְבְּאַתָּה** (יהושע ו יז), כמו שכתבתי בכל אחד מהם, וכלם להכפל ולחזק הענין.

תְּבוֹאַתְךָ

תְּבוֹאַתְךָ טוֹבָה (איוב כב כא)

יש אומרים שהוא עתיד לנסתרה מהקל, והתי"ו השנית היא במקום ה"א הנוספת במלת וְתִקְרַב **וְתָבוֹאָה** (ישעיהו ה יט), והיא נחה, והוא כמו תְּבוֹאֲךָ. ויש אומרים כי הוא מורכב מעתיד לנסתרת מהקל, רוצה לומר מן תָּבֹא ומן בָּאָה, כי מן תָּבֹא תאמר עם הכנוי תְּבוֹאֲךָ, ומן בָּאָה תאמר בָּאַתְךָ, הרי תְּבוֹאַתְךָ מורכב משניהם. וזהו יותר נכון מהראשון.

תִּדֹּמִי

גַּם מַדְמֵן **תִּדֹּמִי** (ירמיהו מח ב)

עתיד מבנין הִתְפַּעֵל מנחי העי"ן, שרשו דום, והראוי תִּתְדּוֹמְמִי על משקל תִּתְבּוֹנָנִי. ובא דגש האל"ף ([צ"ל: הדל"ת]) להורות על תי"ו הִתְפַּעֵל, והאות הכפולה חסרה. ויש אומרים שהוא עתיד מבנין נִפְעַל מהכפולים, ודגשות הדל"ת להורות על נו"ן הבנין. וזהו יותר נכון, כי אין דרך שתחסר האות הכפולה בנחי העי"ן רק בכפולים, כמו שבארתי במלת **הֵרֹמּוּ** (במדבר יז י), **וַיֵּרֹמּוּ** (יחזקאל י טו), וכאשר אבאר עוד במלת **תִּשֹּׁומַם** (קהלת ז טז) אם ירצה השם.

תֵּחַל

כִּי **תֵּחַל** לִזְנוֹת (ויקרא כא ט)

יש אומרים שהוא עתיד מבנין הִפְעִיל מהכפולים, והראוי תָּחֵל, כמו **אָחֵל** תֵּת (דברים ב כה), אלא שבא קמץ-קטן תמורת קמץ-גדול, והוא לשון התחלה. ויש אומרים שהוא לשון חלול, והיה ראוי להיות תֵּחַל בפתח תחת החי"ת, כמו אֵיךְ **יֵחָל** (ישעיהו מח יא), אלא שבא קמץ-קטן תחת פתח-גדול, והוא עתיד לנסתרת מִנְפַּעַל הכפולים, שרשו חלל. וכן דעת רבינו שלמה, שפירש שתתחלל על ידי זנות. ואף על פי שתִּתְחַלֵּל הוא מבנין הִתְפַּעֵל, כן דרכו של רש"י ז"ל ברוב המקומות, אינו מבדיל בין נִפְעַל והִתְפַּעֵל. כמו שפירש על וַתִּקַּח הַצָּעִיף **וַתִּתְכָּס** (בראשית כד סה): לשון הִתְפַּעֵל – וַתִּקָּבֵר, וַתִּשָּׁבֵר. עד כאן לשונו. והנה וַתִּקָּבֵר, וַתִּשָּׁבֵר מבנין נִפְעַל. ואם יאריך האל חיי אחבר קונטרס אחד, אבאר בו כל דברי רש"י אשר דבר בדקדוק, כי בהרבה מקומות יצא מדרך הדקדוק, בהיות כי מלאכת הדקדוק לא היתה נגמרת בימיו, גם בהרבה מקומות היטיב את אשר דבר, ואני אפרש כל אחד ואחד במקומו.

תְּחוֹלְלֶכֶם

וְאֶל שָׂרָה **תְּחוֹלְלֶכֶם** (ישעיהו נא ב)

יש אומרים שהוא תואר לנקבה עם תי"ו האמנת"י, על משקל תְּקוֹמֵם מן **וּבְתָקוֹמְמֶיךָ** אֶתְקוֹטָט (תהלים קלט כא), כאשר בארתי שם. וזה איננו נכון בעיני, שאם כן היה לו לומר תְּחוֹלְלַתְּכֶם בתי"ו סימן הנקבה. ויותר נכון לומר להיותו עתיד לנסתרת עם כנוי הנמצאים מבנין פִּעֵל הדגוש מנחי העי"ן, אשר קראו קצת המדקדקים 'דומה למרובע', והרי כמו תְּחוֹלֵל אתכם. אבל לפי זה צריכים אנחנו לומר כי הוא עתיד במקום עבר, וענינו חוֹלְלָה אתכם.

תְּכוּ

וְהֵם **תְּכוּ** לְרַגְלֶךָ (דברים לג ג)

עבר לנסתרים מבנין פָּעַל מנחי הלמ"ד, שרשו תכה, על משקל **וְשָׁפוּ** עַצְמוֹתָיו לֹא **רָאוּ** (איוב לג כא). אבל עַל מֶה **תֶּכּוּ** עוֹד (ישעיהו א ה), הוא עתיד לנמצאים (עבר) מבנין הָפְעַל מחסרי הפ"א ונחי הלמ"ד, על משקל תֻּטּוּ מן נטה. ויש אומרים כי תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ כמו הֻכּוּ, והתי"ו תמורת ה"א, כמו **תְּרֻגַּלְתִּי** (הושע יא ג) שהוא כמו הִרְגַּלְתִּי, כאשר אבאר במקומו, והוא מגזרת עַל מֶה תֻּכּוּ עוֹד, אלא שזה עבר וזה עתיד כאשר כתבתי.

תֻּמְחִי

(וְחַסְדְּךָ מִלְּפָנַי) ([צ"ל: וְחַסְדְּךָ מִלְּפָנֶיךָ]) אַל **תֻּמְחִי** (ירמיהו יח כג)

יש אומרים שהוא עתיד מהקל מנחי הלמ"ד, והיו"ד במקום ה"א למ"ד-הפּעל, והסגול בתי"ו במקום חירק, והראוי תִּמְחֶה. וכן אַל **תֻּמַּח** חֲסָדַי (נחמיה יג יד) שהוא בסגול, כמו תִּמַּח בחירק. ויש אומרים שהוא מבנין הִפְעִיל, ופתח-קטן שבתי"ו תמורת פתח-גדול כמנהג בבנין הזה בהעדר הלמ"ד, כמו שכתבתי בספר הבחור במאמר שני בעקר י.

תָּמְנוּ

חַסְדֵי יְיָ כִּי לֹא **תָמְנוּ** (איכה ג כב)

יש אומרים כי הוא כמו תָּמְמוּ, עבר מהקל מהכפולים, והנו"ן במקום הכפל, כמו לַשְׁמֵד **מָעֲזַנְיָהּ** (ישעיהו כג יא), שהוא כמו מָעֲזֵיהָ, וכן **תַּמְנוּ** חֻפָּשׁ (תהלים סד ז). אבל רש"י פירש כי התי"ו בזה תמורת טי"ת, והוא טָמְנוּ חֻפָּשׁ. ואיננו דחוק, כי כן התחלף תי"ו בטי"ת במלת **נִצְטַדָּק** (בראשית מד טז), **וַיִּצְטַיָּרוּ** (יהושע ט ד) ודומיהם. אבל המתרגם נוטה לדעת הראשון. ויש אומרים כִּי לֹא תָּמְנוּ הנו"ן וא"ו למדברים-בעדם, כמו הַאִם **תַּמְנוּ** לְגֹוֹעַ (במדבר יז כח), ובשניהם היתה המ"ם ראויה להדגש לחסרון הכפל ונפל הדגש להקל, ורבים דומיהם.

תֵּעָגֶנָה

הֲלָהֵן **תֵּעָגֶנָה** (רות א יג)

יש אומרים שהוא עתיד לנמצאת מִנְפָּעַל, שרשו עגן, והיה ראוי תֵּעָגֵנָה, ולפגישת שני הנו"נין חסרו נו"ן האחת השורש. והיתה נו"ן הרבות ראויה להדגש ולומר תֵּעָגֶּנָה, ובא הנח תמורת הדגש. ויש אומרים שהוא מנחי למ"ד ה"א, שרשו עגה, והוא מלשון עכוב ואיחור, ואין לו דומה במקרא. וכן מצאתי שירה מהמשוררים הקדמונים אשר שמש בו לענין העכוב והתוחלת באמרו באחד מבתי שיריו: אצוה וגם אבכה אליהן וְאֵעָגֶה ועדיהן אקוה. ואינו נכון בעיני, כי אם היה משורש עגה, היה ראוי להיות תֵּעָגֶינָה – היו"ד במקום ה"א השורש והגימ"ל נקודה בסגול, כמו אֲשֶׁר לֹא **תַּעֲשֶׂינָה** (ויקרא ד ב).

תְּעֻגָּנָה

תְּעֻגָּנָה לְעֵינֵיהֶם (יחזקאל ד יב)

עתיד לנמצא עם כנוי הנסתרת מנחי העי"ן, והרי הוא כמו תָּעוֹג אותה, והיתה הנו"ן ראויה להדגש, ובא הנח תמורתו. ויש אומרים שהוא עתיד לנסתרת על משקל **תְּפוּצֶינָה** (זכריה א יז), **תְּשֻׁבֶינָה** (יחזקאל טז נה), והנו"ן רפויה כמשפט כל נו"ן-ה"א סימן הרבות, ופירש: תעוגינה הנשים לעיניהם.

תְּקֻבֶּנּוּ

גַּם קֹב לֹא **תְּקֻבֶּנּוּ** (במדבר כג כה)

עתיד מהקל מחסרי הפ"א, שרשו נקב מן **וְנִקַּב** שֵׁם יְיָ (ויקרא כד טז), על משקל כִּי ([אִם]) יְיָ **יְגָפֶנּוּ** (ש"א כו י). ויש אומרים שהוא מהכפולים, שרשו קבב, כמו במלת קֹב. והיה ראוי להיות תְּקֻבֶּבְנּוּ, על משקל וּפָרְשָׂיו לֹא **יְדֻקֶּנּוּ** (ישעיהו כח כח), שרשו דקק, ונקדם הדגש הראוי להיות בעי"ן-הפֹּעל להיות בפ"א-הפֹּעל, כמו שנקדם בְּמָה **אֻקַּב** (במדבר כג ח), **וַיִּדֹּם** (ויקרא י ג) **וַיִּתְמוּ** (דברים לד ח) ודומיהם.

תְּקֻרָאנָה

תְּקֻרֶאנָה מִלְחָמָה (שמות א י)

הה"א והנו"ן סימן הנסתרות, ורוצה לומר 'מלחמה ומלחמה', או 'קורות מלחמה'. ויש אומרים כי הה"א והנו"ן סימן הנסתרת, והיתה הנו"ן ראויה להדגש ובא הנח תמורתו, כמו שכתבתי לעיל במלת **תְּעֻגָּנָה** (יחזקאל ד יב). והרי הוא כמו תִּקְרָא אוֹתָהּ רוצה לומר העִיר או העֵדה.

תִּרְגַּלְתִּי

וְאָנֹכִי **תִּרְגַּלְתִּי** לְאֶפְרַיִם (הושע יא ג)

הוא שם בכנוי המדבר-בעדו, הנפרד ממנו תִּרְגֶּלֶת על משקל תִּפְאֶרֶת. ואיננו נכון, כי היה ראוי להיות מלרע על משקל תִּפְאַרְתִּי. לכן טוב לומר כי התי"ו במקום ה"א, והוא כמו הִרְגַּלְתִּי – עבר מבנין הִפְעִיל, כמו שכתבתי במלת **תֻּכּוּ** (דברים לג ג).

תָּרְנָה

חָכְמוֹת בַּחוּץ **תָּרְנָה** (משלי א כ)

הה"א נוספת, והדג"ש בנו"ן לתפארת ההפסק, או להבלעת הכפל, כי שרשו רנן, והרי הוא כמו תָּרוֹן, ורוצה לומר כל חכמה וחכמה. ויש אומרים שהה"א והנו"ן סימן הרבות, על משקל תָּסוֹבְנָה או תְּסֻבֶּנָה, והרי הוא בתשלומו תָּרוֹנְנָה. אבל לפי שכתוב אחריו תִּתֵּן קוֹלָהּ, שהם בלשון יחידה, יותר נכון הפירוש הראשון.

תֶּשִׁי

צוּר יְלָדְךָ **תֶּשִׁי** (דברים לב יח)

עתיד לנמצא מחסרי פ"א נו"ן ונחי הלמ"ד, שרשו נָשָׁה, והיו"ד במקום ה"א למ"ד-הפֹּעַל, והראוי תִּנְשֶׁה, והיתה השי"ן ראויה להדגש, ובא הנח תמורתו, כי הוא מלעיל. ויש אומרים שהוא מבנין הִפְעִיל, והראוי תַּנְשֶׁה, כמו שכתבתי במלת **תָּמְחִי** (ירמיהו יח כג). ויש אומרים עוד ששרשו שְׁיָה, והראוי תִּשְׁיֶה כמו מן הָיָה – תִּהְיֶה, ובחסרון הה"א – תֶּשִׁי, כמו (מן) ([צ"ל: מִי]) זֶה אָמַר **וַתָּהִי** (איכה ג לז), ואיננו רחוק.

תַּשְׁמְאִילוּ

כִּי תַאֲמִינוּ וְכִי **תַּשְׁמְאִילוּ** (ישעיהו ל כא)

כבר בארתי דקדוקו במלת **וְאַשְׁמְאִילָה** (בראשית יג ט), ומשם תראנה.

תִּשּׁוֹמֵם

לָמָּה **תִּשּׁוֹמֵם** (קהלת ז טז)

יש אומרים שהוא מבנין הִתְפַּעֵל מהכפולים, ודגש השי"ן לחסרון תי"ו הִתְפַּעֵל, והראוי תִּתְשׁוֹמֵם. וזה איננו נכון בעיני, כי בהיות פ"א-הפֹּעַל שי"ן, ראוי לבא תי"ו הִתְפַּעֵל אחר שי"ן, ולומר תִּשְׁתּוֹמֵם. לכן יותר טוב לומר שהוא עתיד מבנין נִפְעַל, והראוי תִּשָּׁמֵם בקמץ, ובא בחולם עם הכפל על דרך הבאים בחסרון הכפל, כמו שכתבתי במלת **אֵרוֹמָם** (ישעיהו לג י) ומלת **תִּדֹּמִי** (ירמיהו מח ב) וזולתם הבאים על דרך זה.

תִּתְבָּר

עִם נָבָר **תִּתָּבָר** (ש"ב כב כז)

עתיד לנמצא מבנין הִתְפַּעֵל מהכפולים, שרשו ברר, ומשפטו בתשלומו תִּתְבַּרָר, וכן הוא בתהלים יח (פסוק כז), ובנפול העי"ן כמנהג הכפולים היה תִּתְבַּר, וכדי שלא ידמה שרשו ברה, כמו מן גלה – **וַיִּתְגַּל** (בראשית ט כא), הבדילו בין שני השרשים, והשאירו שני קמצין שהיו בתִּתְבָּרָר גם כן בתִּתְבָּר, והדגש שבתי"ו השנייה היא להורות כי חסר מן התיבה אות אחת. ועוד בו דעת אחרת, ואזכרנה במלת **תִּתַּפָּל** (ש"ב כב כז).

תִּתְחַר

תִּתָּחַר בַּמְּרֵעִים (תהלים לז א)

עתיד לנוכח מבנין הקל מהשלמים, שרשו תָּחַר, על משקל תִּפְעַל. ויש אומרים ששרשו חָרָה, והוא עתיד מבנין הִתְפַּעֵל, על משקל אַל **תִּתְגָּר** בָּם (דברים ב ט), אבל לפי זה היתה החי"ת ראויה בקמץ כמו שהיתה קודם שנחסרה ה"א השורש – תִּתְתַּחֲרֶה, תִּתְגָּרֶה.

תִּתַפֵּל

עִם עִקֵּשׁ **תִּתַפָּל** (ש"ב כב כז)

יש אומרים שהוא עתיד לנוכח מבנין הִתְפַּעֵל, שרשו תפל, הראוי תִּתְתַּפָּל, ולפגישת ג' ת"וין חסרו האחת לסימן הבנין, ושמו דגש בתי"ו פ"א-הפֹּעל להורות עליה. וכן אומרים על מלת **תִּתָּבָר** (ש"ב כב כז), ששרשו תבר, והראוי בתשלומו תִּתְתַּבָּר על משקל תִּתְתַּפָּל, והוא מהשרשים המתהפכים באותיותיהם וענינם אחד – תפל ופתל. כמו כֶּשֶׁב וכֶּבֶשׂ, שִׁמְלָה ושַׂלְמָה, זַעֲוָה וזְוָעָה ודומיהם רבים. וכבר התחלתי לחבר מהם פרק אחד מיוחד, אעתיר לאלוה וירצני ויטה חסדו עלי לעזרני להשלימו עם שאר החבורים אשר יעדתי והסכמתי לחבר בדקדוק לשון הקדש אמן.

אמר המחבר הנזכר / אשר בכתבו נכר

ספר הרכבה חברתי / וברומי אותו גמרתי

עתה שנית בו עברתי / הטבתי אשר דברתי

ובכן מידי הוא נמסר

בבית דניאל בומבירגו השר

ונדפס על ידי קורנילייו אריל קינד מכונה

אשר על המלאכה ממונה

ונשלם בהוד והדר

בשנת כ"ף א' אדר.

מהדורות סרוקות

ספר הרכבה דפוס ונציה ש"ו (1546), בקטלוג הספריה הלאומית